

◆ *Original Research Article*

The Intersection of Culture and Celibacy: Exploring Individual and Socio-Cultural Aspects of Prolonged Single Life among Unmarried Women in Yazd, Iran

Ahmad Kalateh Sadati^{1*}, Sara Sadeghieh², Fatemeh Jafari Naeimi³,
Zahra Sadeghian Moghadam⁴

Abstract

Social changes in the Iranian family have resulted in various social constructs, such as a lengthy period of singleness among women. The experience of celibacy varies across different cohorts and age groups. Considering the rise in age at marriage and increasing the number of unmarried women in society, this research aims to explore the experience of celibacy among unmarried women who are 35 years and older in Yazd, Iran. The present research is a qualitative inquiry carried out in 2023 and involved 15 purposefully selected unmarried women as participants. Thematic analysis was employed to analyze the data, which was then organized into a thematic map. The results showed that the majority of participants are dissatisfied with their single status, experiencing a life filled with challenges related to their unmarried state. The research findings suggest that societal and cultural prejudices against single women, together with personal barriers, have negatively impacted their mental, emotional, and social well-being. The themes of the research include coping with singleness, normative super-gaps, the challenges of discrimination and societal pressures, idealism, and uncertain life trajectories. The core theme is 'postponed femininity', signifying potential that remains unfulfilled. This research sheds light on both the individual and societal aspects of celibacy among women in the baby boom cohort of the 1980s and earlier periods.

Keywords: Unmarried women, Celibacy, Postponed femininity, Uncertain life trajectory, Idealism

Received: 2024-02-22

Accepted: 2024-03-18

1* . Associate Professor, Department of Sociology, Yazd University, Yazd, Iran (Corresponding Author); asadati@yazd.ac.ir

2 . M.A Student of Sociology, Department of Sociology, Yazd University, Yazd, Iran; sarasadeghieh26hs@gmail.com

3 . M.A in Demography, Department of Anthropology and Demography, Yazd University, Yazd, Iran; jafarynaeemi1365@gmail.com

4 . M.A Student of Sociology, Department of Sociology, Yazd University, Yazd, Iran; davoodiyesefid@gmail.com

E-ISSN: 2981-1066 / © Population Association of Iran. This is an open access article under the CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <https://doi.org/10.22034/jpai.2024.2023561.1333>

Introduction

Iranian society has been experiencing significant social and cultural shifts in recent decades. Among the institutions profoundly impacted by these shifts is the family unit. The concept of girls' celibacy is a socially constructed phenomenon, shaped by personal interpretation and lived experiences. Research indicates a rising trend of older unmarried women in Iran over the last two decades. According to the statistics by the Statistical Center of Iran, the proportion of never-married individuals above age 40 has been on the rise since 1996. Also, the number of never-married women above 40 years old surpasses that of their male counterparts in the same age group. Therefore, contemporary Iranian women confront historical and cultural barriers defined by traditions on one side and the expansive force of social change in the modern world on the other. For these women, celibacy can carry unique meanings, understandings, and interpretations.

Women from the baby boom cohorts of the 1980s or earlier have distinctly faced celibacy; they have seen their chances of marriage diminish, leading them towards lifelong singleness. Additionally, they are dealing with new social and cultural challenges and significant societal changes that make their experiences particularly unique. They reside within traditional families from which they cannot escape from. They observe profound cultural shifts in the subsequent cohorts of women. They also have personal and social needs which, due to psychological and cultural constraints, cannot be conventionally resolved. In response to the research gap in this area, this research explores the perceptions and experiences of celibacy among a selected group of women in Yazd. Thus, the study poses the question: How does culture influence the state of celibacy? In other words, this research aims to explore the interplay between cultural context and celibacy.

Method and Data

The present research is a qualitative study carried out among unmarried women aged 35 and older in Yazd, Iran. Data were gathered in 2023 through semi-structured interviews, with participants selected via targeted and heterogeneous sampling methods to ensure maximum diversity. To provide richer descriptions and narratives about the research subject, participants included women from various educational levels, professions, as well as social statuses, as well as some immigrants who have settled in Yazd for a long period of time. The interview process continued until data saturation. The research employed thematic analysis. At the end of the study, an

attempt was made to construct a thematic map to elucidate the findings and to better conceptualize the findings.

Findings

Overall, the participants in the research found themselves in a conflicting and fragile situation, which left them unsatisfied, with no apparent way out. They had experienced regret over missed opportunities for marriage, with many of the previous ideals that once guided them largely not being fulfilled now. Participants are grappling with cultural, social, and familial challenges that complicate their adaptation to the evolving expectations of the younger generations. They find themselves in a phase of cultural deprivation where, despite the broader acceptance of celibacy, they experience societal neglect, particularly as single, home-bound women. Additionally, they are unable to adjust to new social realities. The participants' statements highlighted the significant role of cultural elements in shaping celibacy and its implications. Amidst cultural shifts within a traditionally conservative milieu, our findings revealed a cultural residue, manifested in five main themes: coping with singleness, normative super-gaps, the challenges of discrimination and societal pressure, idealism, and uncertain life trajectory.

Conclusion and Discussion

The research findings reveal that the persistence of femininity within the context of research is influenced by cultural and social changes. It is crucial for fostering stability in cultural dimensions and attitudes at both the individual and societal levels, especially concerning marriage and celibacy to overcome these challenges. It seems that moving beyond these conditions to a stage where marriage is not perceived as an obstacle requires creating a supportive familial, cultural, and social environment that aligns with the evolving inclinations of women toward independence. It also necessitates paying attention to the physical aspect when discussing having children. A cultural realignment through reassessing gender roles is necessary. In essence, social support mechanisms, such as enabling independence in getting married and having children, creating a supportive environment for marriage at older ages, and redefining the ideal age for marriage, can effectively lower the celibacy rate among women and motivate them to marry.

References

- Abbasi-Shavazi, M. J., & Askari-Nodoushan, A. (2008). Development ideals and family attitudes in Iran (A case study of the city of yazd). *Journal of Social Sciences, /Nameh-ye Olum-e Ejtemai*, 16(34), 49-72. [In Persian], <https://sid.ir/paper/2323/en>
- Addie, E., & Brownlow, C. (2014). Deficit and asset identity constructions of single women without children living in Australia: An analysis of discourse. *Feminism and Psychology*, 24(4), 423-439. <https://doi.org/10.1177/0959353514539463>
- Apostolou, M., Papadopoulou, I., & Georgiadou, P. (2019). Are people single by choice? Involuntary singlehood in an evolutionary perspective. *Evolutionary Psychological Science*, 5(1), 98-103. <https://doi.org/10.1007/s40806-018-0169-1>
- Askari-Nodoushan, A., Abbasi Shavazi, M. J., & Piri Mohammadi, M. (2016). Ideal Age at Marriage and its Correlates in Yazd City. *Women's Strategic Studies*, 19(73), 35-63. [In Persian], <https://doi: 10.22095/jwss.2016.44383>
- Askari-Nodoushan, A., Shams Ghafarokhi, F., & Emami, A. (2021). Analysis of Socio-economic Characteristics of Unmarried Youth in Yazd Province, Iran. Unpublished Report of Research Project, General Office of Sport and Youth of Yazd Province, Yazd, Iran. [In Persian]. <https://yazd.ac.ir/Upload/modules/files/documents/pages/offices/research/deputy/technology/sections/centers/welfare/14.pdf>
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice* (R. Nice, Trans.). Stanford University Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Castells, M. (2002). *The Power of Identity (The Information Age: Economy, Society and Culture, Vol. II)*. Translate to Persian by H. Chavoshian. Tehran: Tarh-e Nov. [In Persian].
- Çelik, K. (2018). Unmarried women with closed “windows of opportunity”: Professional women’s reasons for not getting married. *Women’s Studies International Forum*, 66, 48-55. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2017.11.012>
- Chaboki, O. (2016). Causes of Girls' Spinster in Tehran. *Journal of Iranian Social Studies*, 10(2/3), 102-123. [In Persian], http://www.jss-isa.ir/article_31592.html

- Dehghan Hesar, M., Hajhosseini M., Gholamali Lavasani M., & Hejazi Moughari, E. (2023). Solo-Living Among Single Women: A Phenomenological Study of Challenges and Strategies. *Rooyesh*, 11(12), 13-24. [In Persian], <http://frooyesh.ir/article-1-4102-en.html>
- Fallah Minbashi, F., Kazemi, A., & Torkeman, F. (2023). From solo-living to being alone: A comparative study of two groups of women living alone in Tehran. *Cultural Studies and Communication*, 19(72), 87-117. [In Persian], https://www.jcsc.ir/article_249244.html
- Ghiasvand, A. (2017). A Survey of Women's Values and Attitudes in Tehran. Unpublished Report of Research Project, Department of Social and Cultural Affairs of Tehran Municipality, Tehran, Iran. [In Persian].
<https://ircud.ir/Media/PDF/1401/04/30/637940398240463233.pdf>
- Ghiasvand, A., & Hajilu, Z. (2020). Single Lives of the Youth: A Pantomime of Single Girls in the Attitude toward Marriage. *Social Sciences*, 27(88), 175-215, [In Persian],
<https://doi.org/10.22054/qjss.2020.47035.2157>
- Giddens, A. (2000). *Modernity and Self Identity*. (Translated to Persian by N. Movaffaqian). Tehran: Nashre-Ney. [In Persian].
- Goffman, E. (2007). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. (Translate to Persian by M. Kinapoor). Tehran: Markaz. [In Persian].
- Good, W. J. (1982). *The Family*, Pearson, (Second Edition).
- Hekmatnia, M. & Bahadri Jahormi, S. (2015). Examining the theory of exchange and its role in the internal relations of the family. *Social Science Studies*, 4(2), 159-166, [In Persian],
<http://www.uctjournals.com/farsi/archive/socials/1395/autumn/15.pdf>
- Hoem, J. M., Kostova, D., Jasilioniene, A., & Mureşan, C. (2009). Traces of the second demographic transition in four selected countries in central and eastern Europe: Union formation as a demographic manifestation. *Revue Européenne de Démographie [European Journal of Population]*, 25(3), 239-255.
<https://doi.org/10.1007/s10680-009-9177-y>
- Holmes, M. (2009). *Gender in Everyday Life*. (Translated to Persian by M. M. Labibi). Tehran: Afkar Pub. [In Persian].
- Jafarian, M. (2022). Spinsters' Moral Experience of Celibacy in Social Encounter: A Qualitative Study. *Journal of Moral Studies*, 5(3), 105-131. [In Persian],
<https://doi.org/10.22034/ethics.2023.50516.1572>

- Knoblauch, H. (2012). *Basics of Sociology of Knowledge, [Wissenssoziologie]*. (Translated to Persian by K. Rasekh), Tehran: Nashre-Ney. [In Persian].
- Krauss, S. (2005). Research paradigms and meaning making: A primer. *The Qualitative Report*, 10(4), 758-770. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2005.1831>
- Kyngäs, H., Mikkonen, K., & Kääriäinen, M. (2019). *The Application of Content Analysis in Nursing Science Research*. Springer.
- Lewis, S., Thomas, S. L., Blood, R. W., Castle, D. J., Hyde, J., & Komesaroff, P. A. (2011). How do obese individuals perceive and respond to the different types of obesity stigma that they encounter in their daily lives? A qualitative study. *Social Science and Medicine*, 73(9), 1349–1356. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2011.08.021>
- Maddahi, J., Zare, B., Serajzadeh, SH., & Habibpour, K. (2021). The Problem of Celibacy: The Emerging Subject and New Life among Girls in Tehran. *Social Problems of Iran*, 12(1), 7-43. [In Persian], <https://doi.org/10.22059/ijsp.2021.84965>
- Memar, S., & Yazdkhasti, B. (2016). Lived Experiences of Working Girls Aging between 30 to 49 about Celibacy. *Social Problems of Iran*, 6(2), 149-172, [In Persian], <http://dx.doi.org/10.18869/acadpub.jspi.6.2.149>
- Modarresi Yazdi, F., Farahmand M., & Afshani SA. (2017). A Study on Single Girls' Social Isolation and Its Effective Socio-Cultural Factors: A Study on Single Girls over 30 Years in Yazd . *Social Problems of Iran*, 8(1), 121-143, [In Persian], <https://doi.org/10.22059/ijsp.2021.84965>
- Næss, S., Blekesaune, M., & Jakobsson, N. (2015). Marital transitions and life satisfaction: Evidence from longitudinal data from Norway. *Acta Sociologica*, 58(1), 63–78. <https://doi.org/10.1177/0001699314563841>
- Nikkhah, H. A., Fani, M., & Asgharpour, A. (2017). Students' Attitude towards Marriage and Factors Affecting It. *Journal of Applied Sociology*, 28(3), 99-122. [In Persian], <https://doi.org/10.22108/jas.2017.21711>
- Ntoimo, L. F. C., & Isiugo-Abanihe, U. (2014). Determinants of Singlehood: a retrospective account by older single women in Lagos, Nigeria. *Etude de La Population Africaine [African Population Studies]*, 27(2), 386. <https://doi.org/10.11564/27-2-483>

- O'Brien, B. C., Harris, I. B., Beckman, T. J., Reed, D. A., & Cook, D. A. (2014). Standards for reporting qualitative research: A synthesis of recommendations. *Academic Medicine: Journal of the Association of American Medical Colleges*, 89(9), 1245–1251. <https://doi.org/10.1097/acm.0000000000000388>
- Pourasad Shahrak S, Taghizadeh Z. (2023). Increasing singleness among Iranian women. *Iranian Journal of Culture and Health Promotion*, 7(3), 500-502, [In Persian], <http://ijhp.ir/article-1-788-fa.html>
- Rahimi, N., Ghodrati, H., & Ghodrati, S. (2023). Exploring Women's Experience of Early Marriages: A Study in Titkanlu City, Iran. *Journal of Population Association of Iran*, 18(35), 57-95, [In Persian], <https://doi.org/10.22034/jpai.2023.1999279.1277>
- Ramadani, G., & Qaltash, A. (2017). The lived experience of PhD students at University of Kurdistan from postponing marriage. *Iranian Higher Education*, 8(4), 103-28, [In Persian], <http://ihej.ir/article-1-952-fa.html>
- Ramsden, E. (2009). Confronting the stigma of eugenics: Genetics, demography and the problems of population. *Social Studies of Science*, 39(6), 853–884. <https://doi.org/10.1177/0306312709335406>
- Raymo, J. M., Uchikoshi, F., & Yoda, S. (2021). Marriage intentions, desires, and pathways to later and less marriage in Japan. *Demographic Research*, 44, 67–98. <https://doi.org/10.4054/demres.2021.44.3>
- Sabbaghchi, M., Askari-Nodoushan, A., & Torabi, F. (2017). Determinants of the Attitude towards Marriage and Family Formation in Yazd City, Iran. *Iranian Population Studies*, 3(1), 131-162. https://jips.nipr.ac.ir/article_89816.html?lang=en
- Shahriari, M., Motieetabar, N. (2022). Study of young peoples lived experiences of the single lives: A phenomenological study, *Journal of Socio - Cultural Changes*, 3(19), 93-115, <https://doi.org/10.30495/jssc.2023.1952274.1979>
- Sharafoddin, S. H. (2020). Reflection on the issue of unmarried women in Iran. *Journal of Islamic Studies on Social Injuries*, 1(2), 1-22. [In Persian], https://issh.shahed.ac.ir/article_3691.html?lang=en
- Statistical Center of Iran. (2016). Selected Results of the General Population and Housing Censuses of 2016, [In Persian], Avilabe from: <https://www.amar.org.ir>
- Statistical Center of Iran. (Various Years). Results of the General Population and Housing Censuses, 1966-2016, [In Persian], Avilabe from: <https://www.amar.org.ir>

- Sultana, A., Zeeshan, M., & Ahmed, F. (2021). Dilemmas of singlehood in contemporary Pakistani culture: A qualitative study of unheard voices. *Pakistan Journal of Gender Studies*, 21(1), 1-18. <https://doi.org/10.46568/pjgs.v21i1.509>
- Talebpour, A., Beiranvand, M. (2022). Qualitative Study of the Consequences of Definite Celibacy in Girls. *The Journal of Woman and Family Studies*, 10(1), 10-35. [In Persian], <https://doi.org/10.22051/jwfs.2022.38040.2783>
- Tanhaa, F., & Sadeghi, R. (2023). The relationship between education and marriage of girls in Iran in the period 2006-2017: Secondary analysis. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 22(60), 509-528, [In Persian], <https://doi.org/10.22034/ssys.2022.2070.2476>
- Trier-Bieniek, A. (2012). Framing the telephone interview as a participant-centred tool for qualitative research: a methodological discussion. *Qualitative Research*, 12(6), 630-644. <https://doi.org/10.1177/1468794112439005>
- Vaismoradi, M., & Snelgrove, S. (2019). Theme in Qualitative Content Analysis and Thematic Analysis. *Forum: Qualitative Social Research*, 20(3). <https://doi.org/10.17169/fqs-20.3.3376>

Citation:

Kalate Sadati, A., Sadeghieh, S., Jafari Naeimi, F., & SadeghianMoghadam, Z. (2023). The Intersection of Culture and Celibacy: Exploring Individual and Socio-Cultural Aspects of Prolonged Single Life among Unmarried Women in Yazd, Iran, *Journal of Population Association of Iran*, 18(36), 51-91. <https://doi.org/10.22034/jpai.2024.2023561.1333>

ارجاع:

کلاته ساداتی، احمد، صادقیه، سارا، جعفری نعیمی، فاطمه، و صادقیان مقدم، زهرا (۱۴۰۲). برهمکنش فرهنگ و مجرد: واکاوی ابعاد فردی و اجتماعی - فرهنگی طولانی شدن دوران مجرد دختران در شهر یزد، *نامه انجمن جمعیت شناسی ایران*، ۱۸ (۳۶)، ۵۱-۹۱.

<https://doi.org/10.22034/jpai.2024.2023561.1333>

برهمکنش فرهنگ و تجرد: واکاوی ابعاد فردی و اجتماعی - فرهنگی طولانی شدن دوران تجرد دختران در شهر یزد

احمد کلاته‌ساداتی^{۱*}، سارا صادقیه^۲، فاطمه جعفری‌نعمی^۳، زهرا صادقیان‌مقدم^۴

چکیده

تغییرات اجتماعی در خانواده ایرانی، به برساخت‌های اجتماعی متفاوت و از جمله طولانی شدن دوره تجرد دختران انجامیده است. تجربه‌ی تجرد در نسل‌ها و سنین مختلف متفاوت است. با توجه به افزایش دختران مجرد در جامعه، هدف تحقیق حاضر، کشف و واکاوی تجربه تجرد در میان دختران بالای ۳۵ سال در شهر یزد می‌باشد. تحقیق حاضر، مطالعه‌ای کیفی است که در سال ۱۴۰۲ انجام شد. مشارکت‌کنندگان در تحقیق شامل ۱۵ دختر مجرد بالای ۳۵ سال در شهر یزد بوده‌اند که به‌صورت هدفمند انتخاب شدند. داده‌ها به روش تحلیل مضمونی واکاوی و نقشه مضمونی آن ارائه گردید. یافته‌ها نشان داد که بیشتر مشارکت‌کنندگان شرایط فعلی خود را غیررضایت‌بخش می‌دانند و با نوعی سخت‌زیستی تجرد مواجه‌اند. تنه‌سخت‌های فرهنگی و اجتماعی نسبت به دختران مجرد از یک‌سو و محدودیت‌های فردی مشارکت‌کنندگان از سوی دیگر، رفاه ذهنی، روانی و اجتماعی آن‌ها را تحت‌تأثیر قرار داده است. مضامین برساخت‌شده تحقیق عبارتند از: پذیرش اجتماعی تجرد، ابرشکاف‌های هنجاری، تبعیض و فشار، ایده‌آل‌گرایی و زیست نامتعین. مضمون هسته، **زنانگی بازمانده** است که به‌معنای یک امر بالقوه اما ناکام است. تحقیق حاضر ابعاد فردی و اجتماعی تجرد دختران دهه شصت و قبل از آن را در بستر مذکور واکاوی نموده است.

واژگان کلیدی: دختران، تجرد، زنانگی بازمانده، زیست نامتعین، ایده‌آل‌گرایی

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۰۳

۱. دانشیار جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، ایران (نویسنده مسئول): asadati@yazd.ac.ir
۲. دانشجوی کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، ایران؛ sarasadeghieh26hs@gmail.com
۳. دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، ایران؛ jafarynaemil365@gmail.com
۴. دانشجوی کارشناسی‌ارشد جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، ایران؛ davoodiyesefid@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.22034/jpai.2024.2023561.1333>

مقدمه و بیان مسئله

جامعه کنونی ایران با آبروندهای اجتماعی و فرهنگی گسترده‌ای مواجه شده است. یکی از نهادهای به‌شدت متأثر از این روندها و تغییرات گسترده، خانواده است. از جمله مسائل اجتماعی حوزه زنان و خانواده، روند رو به افزایش «تجرد زنان»، در نتیجه تأخیر ازدواج می‌باشد (شرف‌الدین، ۱۳۹۸: ۱). تجرد اجباری یا اختیاری زنان، محصول شیوه توسعه ناموزون در جامعه، ساختارهای اقتصادی نابرابر، فضاهاى ایدئولوژیک، دگرگونی‌های فرهنگی و دیدگاه فردی و خانواده‌ها در کشور است (فلاح مین‌باشی، ۱۴۰۰: ۲؛ پوراسد شهرک و تقی‌زاده، ۱۴۰۲: ۲). عوامل گوناگون فردی، اقتصادی، جمعیتی، سیاسی و اجتماعی- فرهنگی با آثار انباشتی بر یکدیگر سبب افزایش نسبت تجرد و طولانی شدن دوران تجرد می‌شوند. دگرگونی نگرش دختران به هویت زنانه و انتظارات نوپدید آنان از زندگی اجتماعی، موجب زیر سؤال رفتن کلیشه‌های جنسیتی و نگاهی جدید به سن و حتی شکل ازدواج شده است. از سوی دیگر، افزایش تمایل به تحصیلات بالا و دستیابی به شغل مناسب سبب شده تا زنان برای خود آزادی عمل و حق انتخاب بیشتری قائل بوده و ازدواج به منزله هدفی در کنار اهداف دیگر در نظر گرفته شود (معمار و یزدخواستی، ۱۳۹۴: ۱۶۶؛ پوراسد شهرک و تقی‌زاده، ۱۴۰۲: ۱). لذا، ازدواج به‌عنوان هدف اصلی و غایی دختران به هدفی احتمالی در کنار سایر اهداف زندگی تقلیل یافته است. امروزه از یک‌سو بیش از ۶۰ درصد دانشجویان را دختران تشکیل داده و از سوی دیگر نرخ اشتغال زنان بعد از دهه ۷۰ رشد صعودی تا دهه ۹۰ شمس‌ی داشته است. در نتیجه دگرگونی این دو پدیده زنان از رابطه نابرابر منزلتی و اقتصادی با مردان خارج شده و به استقلال بیشتری در زندگی خود دست‌یافته‌اند (نهادندی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۷؛ تنها و صادقی، ۱۴۰۰: ۵۰۹). لذا، تجرد دختران مرتبط با تغییرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مختلف و گسترده‌ای است که می‌توان آن را به یک آبروند اجتماعی تعبیر کرد.

تجرد زنان، همچنان که یک تفسیر و تجربه فردی است، یک سازه مفهومی و برساخت اجتماعی است. زنان مجرد، با هویت‌یابی خود از طریق تعریف بخشی از هویت‌شان بر روی

گفتمان زنان مستقل می‌توانند فرصت‌های مثبت در زندگی خود را دنبال کنند (Addie & Brawenlo, 2014). روشن است که این هویت‌یابی‌های نوظهور، به تغییرات شگرف در سایر ساحات اجتماع که احتمالاً کمتر به زنان و دختران مربوط باشد، بیانجامد. در زمینه تصمیم به ازدواج عاملیت جوانان به‌عنوان یک (کنش انتخابی) در نظر گرفته می‌شود، به‌گونه‌ای که ازدواج برای دختران مجرد متأثر از اولویت‌بندی اندیشه‌های عقلانی و احساسات آنان است (غیاثوند و حاجیلو، ۱۳۹۹: ۲۱۴-۱۸۳). این تحولات سبب تقاضای دختران و زنان ایرانی برای برساخت دنیای جدیدی گردیده است (غیاثوند، ۱۳۹۶).

از سوی دیگر، جامعه‌ای با بدنه گسترده از زنان مجرد، می‌تواند شیوه جدیدی از تفکر و اندیشه را بازتولید کند. دختران مجرد با عقاید متفاوت از تفکرات سنتی، مدرن و پست‌مدرن در حال تجربه این نوع از زندگی هستند (دهقان‌حصار و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۴). اگر چه انتظارات، القائات و ارشادات خانواده نیز از سوی دیگر در شکل‌دهی ذهنیت و تصمیم جوانان تعیین‌کننده است (شهریاری و همکاران، ۱۴۰۲)، اما امروزه این زنان جامعه هستند که خود و تفکرات‌شان، تعیین‌کننده سرنوشت خویشتن و تغییرات نگرش در خانواده، و در سطحی گسترده‌تر سرنوشت نظام اجتماعی است. به هر جهت، دگرگونی‌های ملموس در نظام خانواده در جهان، سبب تلاقی افزایش سن ازدواج، کاهش ازدواج‌های ترتیب‌یافته و افزایش آزادی در انتخاب همسر شده است (Good, 1982:57).

پژوهش‌های بین‌المللی حکایت از آن دارد که دختران با نظر گرفتن استقلال مالی، نگرشی واقع‌بینانه‌تر در زمینه ازدواج و مادری دارند (معمار و یزدخواستی، ۱۳۹۴: ۱۵۰). چنان‌که نرخ ازدواج در اغلب کشورها کاهش یافته و تعداد افراد مجرد در حال فزونی می‌باشد (Çelik, 2018)؛ (Raymo et al, 2021). این امر سبب تجربه الگوهای جدیدی از سبک‌های نوین زندگی شده و تجرد را در جهان به‌عنوان یک مسئله اجتماعی مطرح کرده است (مداحی و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۷؛ دهقان‌حصار و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۴). در ایالات متحده یک نفر از هر سه یا چهار بزرگسال، به‌صورت مجرد، زندگی می‌کند (Apostolou et al, 2019). در بیشتر کشورهای غربی جایگاه

ازدواج نزد افراد رو به کاهش است (Næss, al et, 2015). گرچه تعداد جوانان مجرد در کشورهای آسیایی نسبت به غرب همچنان کمتر است اما این جمعیت در این مناطق نیز رشد فزاینده‌ای را تجربه می‌کند (مداحی و همکاران، ۱۴۰۰:۷). براساس آمار مؤسسه ملی تحقیقات جمعیت، ۲۰ درصد از دختران در کشور ژاپن مجرد باقی می‌مانند (Raymo et al, 2021). همچنین بررسی‌ها حکایت از رشد قابل توجه مجرد زیستی در کشورهای سنگاپور، اندونزی، هنگ‌کنگ، تایوان و استرالیا داشته است (Himawan et al., 2018).

در ایران نیز بررسی‌ها نشان‌دهنده رشد فزاینده‌ای در نسبت مجرد دختران در تقریباً تمامی دامنه سنی بالای ۲۵ سالگی طی دو دهه اخیر می‌باشد. چنان‌که براساس گزارش مرکز آمار ایران، مجرد قطعی از سال ۱۳۷۵ به بعد در کشور رو به افزایش نهاده است. مطابق با آمارها تعداد زنان هرگز ازدواج نکرده در تمام گروه‌های سنی بعد از ۴۰ سال بیشتر از مردان هرگز ازدواج نکرده در این گروه‌های سنی است. مطابق با سرشماری ۱۳۹۵ تعداد زنان مجرد در سنین ۴۰ سال به بالا حدود ۶۶۸ هزار نفر می‌باشد. همچنین تعداد خانوار تک‌نفره، زن سرپرست می‌باشند. مجرد قطعی طی سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ برای مردان حدود دو برابر و برای زنان بیش از سه برابر شده است. همچنین براساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، تعداد مردان مجرد بالای ۴۰ سال یک‌سوم زنان مجرد بوده و مجرد قطعی مردان حدود یک پنجم مجرد قطعی زنان بوده است (مرکز آمار ایران ۱۳۹۵ و ۱۳۹۰؛ غیاثوند و حاجیلو، ۱۳۹۹:۱۸۰؛ شرف‌الدین، ۱۳۹۸:۴-۱؛ فلاح مین‌باشی، ۱۴۰۰:۱). همچنین درصد دختران بالای ۳۵ ساله هرگز ازدواج نکرده به کل زنان بالای ۳۵ سال در بازه زمانی ۱۳۷۵-۱۳۹۵ از دو درصد به پنج درصد رسیده است (پوراسد شهرک و تقی‌زاده، ۱۴۰۲:۱). همچنین، میانگین سن در اولین ازدواج طی سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۴۵ برای مردان حدود ۲/۵ سال و برای زنان حدود ۴/۵ سال افزایش داشته‌است (مرکز آمار ایران، ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵). مجرد قطعی از کلان‌شهرها به شهرهای کوچک‌تر نیز راه یافته است که نشان از گسترش این امر در جامعه ایرانی دارد (طالب‌پور و بیرانوند، ۱۴۰۱:۳۰).

در این راستا پژوهش‌ها حکایت از طولانی شدن روند تجرد جوانان یزدی با دنباله‌روی و تبعیت محتاطانه از سایر مناطق کشور دارد. چنان‌که حدود ۳۶ هزار زن مجرد ۴۹-۲۰ ساله (هرگز ازدواج نکرده، فاقد همسر بر اثر طلاق یا بیوگی) در استان یزد وجود دارد که حدود ۵ درصد از زنان هرگز ازدواج نکرده، خودشان سرپرستی خانوار را عهده‌دار هستند. همچنین چهارخانوار از هر هفت خانوار در این استان دارای یک عضو ازدواج نکرده و دو هفتم خانوارها نیز حداقل دو فرد ازدواج نکرده دارند (عسکری‌ندوشن و همکاران، ۱۴۰۰).

تجرد یک درک فردی و یک برساخت اجتماعی است. تجرد زنان در جامعه کنونی ایران و با بسترهای فرهنگی و اجتماعی عموماً مردسالار، می‌تواند به برساخت(های) اجتماعی متفاوتی بیانجامد. در واقع، فرض بر این است که جامعه ایران در طول تاریخ چنین تجربه خاصی را نداشته است. از سوی دیگر تغییرات فکری و اجتماعی دیگر چون عرفی شدن، شهرنشینی، توسعه اجتماعی-اقتصادی، افزایش تحرک اجتماعی و جهانی شدن نیز بر تغییرات مذکور تأثیرگذار بوده است. لذا، زن امروز ایرانی مواجه با عقبه‌ای تاریخی و فرهنگی با تعریف نقش‌های مشخص از یک‌سو و پهنه‌ی گسترده جهان مدرن با جهان‌بینی خاص از سوی دیگر است. در این میان، تجرد، می‌تواند معنا، درک و تفسیر خاصی را برای این زن به همراه داشته باشد. در این میان دختران دهه شصت و قبل از آن به‌گونه‌ای متفاوت تجرد را تجربه می‌کنند. از یک‌سو آن‌ها موقعیت‌های ازدواج را از دست داده و با قطعیت بیشتری به سمت تجرد قطعی سوق داده شده‌اند. و از سوی دیگر، این گروه سنی، درگیر با موضوعات نوظهور اجتماعی و فرهنگی و تغییرات شگرف اجتماعی است که تجربه زیستن را برای آن‌ها خاص کرده است. آن‌ها در یک خانواده سالمند زندگی می‌کنند که گریزی از آن ندارند، تغییرات فرهنگی گسترده در دختران نسل بعد از خود را می‌بینند، و نیازهای فردی و اجتماعی معتابهی را دارند که براساس علقه‌های ذهنی و فرهنگی قادر به برطرف کردن آن به‌صورت مرسوم نیستند. با توجه به خلاء پژوهش در این زمینه، این پژوهش تلاش دارد، درک و تجربه تجرد در میان این گروه از زنان را در شهر یزد واکاوی کند. بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش است که برهمکنش فرهنگ و تجرد چگونه است؟

پیشینه پژوهش

در زمینه تجرد با اهداف مختلف تحقیقات وسیعی صورت گرفته است. در اینجا تلاش می‌شود مطالعاتی که بیشتر ابعاد فرهنگی و اجتماعی این پدیده را مورد ارزیابی قرار داده‌اند، مورد بررسی قرار گیرد. دهقان‌حصار و همکاران (۱۴۰۱) تجرد را حاصل تمایل به فردگرایی، استقلال‌طلبی و باور گذشت سن ازدواج با افزایش سن از سوی دختران می‌دانند. پذیرش تجرد در نزد دختران و عدم‌پذیرش در دامنه محیط اجتماعی از دیگر یافته‌های تحقیق مذکور است. براساس نتایج پژوهش طالب‌پور و بیرانوند (۱۴۰۱)، آسیب‌پذیری، تنهایی، رهاسازی تفکر ازدواج، واگویی حسرت گذشته، درماندگی اجتماعی از جانب زنان و مردان و داغ ننگ از پیامدهای تجرد برای دختران بوده است. فلاح‌مین‌باشی (۱۴۰۰) در پژوهش خود تجرد دختران را به طیف اجباری و اختیاری تقسیم کرده و زنان با تجرد اختیاری را دارای زندگی موفق‌تر، هدفمندتر و با مدیریت بهتر می‌داند. غیاثوند و حاجیلو (۱۳۹۹) انتخاب تجرد یا تأهل از سوی دختران را حاصل کنش عقلانی و برآورد کردن هزینه و فایده از سوی آن‌ها بیان می‌کنند. چابکی (۱۳۹۶) نگاه آرمانی دختران به ازدواج، شرایط اجتماعی، دگرگونی نگاه به جایگاه دختران در خانواده و دگرگونی ارزشی آنان از مادی به فرامادی را از عوامل مؤثر در عدم‌ازدواج دختران بیان کرده است. نتایج پژوهش مدرسی یزدی و همکاران (۱۳۹۵) نشان داد دختران مجرد در فرهنگ یزد به‌عنوان تابوشکنان قلمداد می‌شوند. گلفام و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه خود تجرد قطعی را جبری می‌دانند که به‌واسطه نیافتن فرد مناسب به دلایلی نظیر کمال‌گرایی، دخالت خانواده‌ها، جذابیت‌های ظاهری و شرایط اقتصادی برای دختران رقم خورده است. آن‌ها همچنین نشان دادند زنان مجرد قطعی نسبت به متأهلین سازگاری خانوادگی و اجتماعی کمتری دارند. یافته‌های رمضانی و قلتاش (۱۳۹۵) نشان داد عوامل گوناگون نظیر دگرگونی‌های اجتماعی فرهنگی، عوامل متأثر از وضعیت شغلی، عوامل اقتصادی، عامل مرتبط به خانواده، عوامل فردی و عوامل دولتی -حکومتی بر تأخیر بازماندگی از ازدواج دانشجویان مؤثر هستند. پژوهش معمار و یزدخواستی (۱۳۹۴) ترجیح تجرد را حاصل وضعیت کلان اجتماعی و بازتاب واکنش کنشگران در عرصه‌های مختلف اجتماعی است. دختران شاغل با بازان‌دیشی نقش‌های

کلیشه‌ای سنتی به بازیابی هویت جنسیتی دست زده و این امر سبب شکل‌دهی تصور جدید از خود شده که انتظارات آن‌ها را از زندگی دگرگون می‌سازد.

در مطالعات خارجی، مطالعه‌ی سلطانا و همکاران (۲۰۲۱) در کشور پاکستان حاکی از آن است که زنان معترف به تمایل نهفته خود به ازدواج هستند و دلایل تجرد خود را عواملی چون شرایط غم‌بار اجتماعی - خانوادگی مانند محدودیت‌های مالی، مرگ پدر و مسئولیت مراقبت از بیوه، مادر و خواهر و برادر کوچکتر، درون‌همسری مبتنی بر کاست، عدم‌جذابیت فیزیکی، ناتوانی در یافتن همسر سازگار بیان داشتند. علاوه بر این، زنان مجرد انتقاد، رسوایی، تنهایی و احساس رها شدن را تجربه می‌کنند. رایمو و همکاران (۲۰۲۱) دلایل عدم‌ازدواج جوانان در ژاپن را شرایط اجباری که تحت کنترل‌شان نیست عنوان می‌کنند. آپوستولو و همکاران (۲۰۲۰) فقدان مهارت لازم در دوستی با جنس مخالف، هراس از صدمه دیدن در رابطه، اولویت در روابط متنوع را از دلایل تمایل جوانان به تجرد در آمریکا بیان می‌کند. نتایج یک پژوهش جامع توسط ادی و برانلو (۱۰۱۴) حکایت از آن دارد زنان مجرد و بدون فرزند از طریق تعریف بخشی از هویت، خود را بر روی گفتمان زنان مستقل تعریف کنند و قادر می‌شوند زندگی خود را دنبال کنند. نتویموه و ابانیه (۲۰۱۴) در بررسی خود عوامل فردی (ترجیحات در انتخاب همسر، تحصیلات بالا) عوامل اقتصادی (استقلال مالی)، عوامل اجتماعی (تجربیات ناخوشایند متأهلین)، عوامل خانوادگی و باورهای فرهنگی را در عدم‌تمایل دختران به ازدواج در نیجریه موثر قلمداد می‌کنند.

به‌طور کلی، نتایج پژوهش‌های انجام گرفته در حوزه تجرد حکایت از آن دارد که این پدیده نتیجه همگرایی جهانی و حاصل تغییرات گوناگون اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بوده است که بر نگرش و سبک زندگی خانواده و افراد به‌ویژه دختران تأثیر گذاشته و با قرار دادن آنان در یک مسیر هزینه- فایده تأخیر در ازدواج و از ورای آن تجرد خودخواسته یا ناخواسته زنان را سبب شده است.

ملاحظات نظری

پژوهش‌های کیفی مبتنی بر درک معنا، کشف، تفسیر و مفهوم‌سازی پدیده از دید افراد مشارکت‌کننده در پژوهش است. در چنین مطالعاتی محقق با در نظر داشتن رویکرهای نظری مرتبط می‌تواند پیش‌فرض‌های اساسی و مهم، جهت دستیابی به حساسیت مطلوب نظری شکل دهد. در این راستا، سعی بر آن است به مرور اجمالی نظریات مرتبط پرداخته شود. کاستلز با اشاره به بازاندیشی جنسیتی در عصر مدرن این امر را سبب‌ساز دگرگونی نقش‌های جنسیتی عنوان می‌کند. دگرگونی نقش‌های جنسیتی سبب فروپاشی نظامی می‌شود که در آن زنان در جایگاه فرودست به بازی نقش‌های تعریف شده محدود محکوم هستند. این فرآیند با تحول در الگوهای سنتی خانواده پدرسالار و هنجارهای جنسیتی، دگرگونی در شخصیت را باعث می‌شود (کاستلز، ۱۳۸۰: ۱۷۹). زنان با قرار گرفتن در این جریان بازاندیشی، هویت جنسیتی خود را بازتعریف می‌کنند (معمار و یزدخواستی، ۱۳۹۴: ۱۵۷). گیدنز نیز به نوعی دیگر بازاندیشی را در قالب تقابل سنت و مدرنیته مطرح کرده و بازاندیشی در هویت را محصول دنیای جدید و فناوری‌های ارتباطی - اطلاعاتی و جهانی شدن اقتصاد و فرهنگ دانسته که زنان و دختران را به بازنگری در نقش‌های جنسیتی خود واداشته است (گیدنز، ۱۳۷۸: ۴۵-۴۷).

بوردیو با طرح نظریه اثر پسماند این امر را حاصل پیوند دیالکتیکی بین عادت‌واره و میدان می‌داند (کنوبلاخ، ۱۳۹۰: ۳۳۴). این پیوند دیالکتیک منشأ تغییر بوده و می‌تواند با شرایط حیاتی یک طبقه تغییر کند. به این معنا که عادت‌واره می‌تواند تغییر یابد حتی با وجود این‌که شرایط حیاتی مورد نیاز آن فراهم نباشد. در این مسیر، محیط اجتماعی پناهگاه افرادی است که عادت‌واره یکسان ولی ناسازگار با دیگر ساختار محیط میدان را دارا هستند. افرادی که تصور می‌کنند قربانی دگرگونی‌های ویران‌گر اجتماعی هستند.

گافمن (۱۳۸۶) جنسیت را متأثر از قواعد و اصول اجتماعی می‌داند که افراد به واسطه تعاملات اجتماعی با حالتی نمایش‌گونه در آن ایفای نقش می‌کنند (هولمز، ۱۳۸۹: ۷۷-۷۵). او معتقد است تصورات قالبی از طریق نقش‌های جنسیتی تحمیل می‌شوند (هولمز، ۱۳۸۹: ۷۷-۷۵). همچنین گافمن (۱۳۸۶) در نظریه داغ‌نگ، آن را صفتی می‌داند که در روابط اجتماعی

ریشه دارد. اصطلاح داغ ننگ، از نگاه گافمن برای بیان ویژگی یا صفتی به‌شدت بدنام‌کننده و یا ننگ‌آور کاربرد دارد (گافمن، ۱۳۸۶: ۱۸). بنابراین، صفتی است که ارزش شخصی را که به آن متناسب شده از یک شخص معمولی به یک شخص بی‌ارزش و لکه‌دار شده تبدیل می‌کند (Lewis et al, 2011). انتساب این صفت برای فرد داغ‌خورده بسیار آزاردهنده و همراه با نگرانی پذیرش از سمت افرادی است که عادی خوانده می‌شوند. داغ ننگ صفاتی را به افراد نسبت می‌دهد که در بطن تصاویر کلیشه‌ای ناشایست قلمداد می‌شود، اعضای یک گروه اجتماعی را بی‌اعتبار می‌کند و هویت تباه‌شده‌ای را برای آنان به‌جای می‌گذارد، صفتی که هم با یک نقض آشکار می‌تواند نقش‌آفرینی کند و هم با ویژگی‌های ناشایست اما غیرآشکار خودنمایی می‌کند (Ramsden, 2009).

گود (۱۹۸۲) برای تبیین تفاوت سن ازدواج افراد از مفهوم مدرنیزاسیون استفاده می‌کند. بر این اساس، کاهش یا افزایش سن ازدواج با درجات مدرنیزاسیون مقایسه می‌شود. مدرنیزاسیون در سطوح فردی و اجتماعی با تأثیرگذاری بر میزان ازدواج صورت می‌گیرد و در جریان مدرنیزاسیون، خانواده‌محوری به فردمحوری تبدیل می‌شود. فرایند مدرنیزاسیون با ترجیح خانواده هسته‌ای، فردمحوری، بهبود موقعیت زنان، گسترش تحصیلات عمومی، شهرنشینی و ازدواج‌های با انتخاب آزاد، تشکیل خانواده در سنین بالاتر را تشویق می‌کند (نیکخواه و همکاران، ۱۳۹۶: ۹۹). نظریه گذار دوم جمعیتی نیز ناظر به تغییراتی است که در سطوح ازدواج و باروری رخ می‌دهد. کاهش میزان ازدواج، افزایش سن در اولین ازدواج، افزایش هم‌خانگی‌های قبل و بعد از ازدواج، افزایش طلاق و کاهش ازدواج مجدد بعد از طلاق و بیوگی، از تغییراتی است که در سطح ازدواج رخ می‌دهد (Hoem et al, 2009: 239).

در نظریه مبادله، انسان به‌طور مداوم درصدد بهره‌گیری افزون‌تر از حداقل هزینه‌هاست. اصل جستجوی پاداش‌های اقتصادی، اجتماعی و روانشناختی در نهاد انسان پنهان است. در این نظریه، هر اقدامی از سوی انسان‌ها در زندگی نوعی فعالیت مبادله است که هدف آنان از این فعالیت رسیدن به حداکثر سود است. مطابق با این نظریه، تصمیم به ازدواج نوعی تصمیم به سرمایه‌گذاری بوده که در آن هزینه‌ها و دستاوردهای شخص ازدواج‌کننده در طول زمان واقعیت

می‌یابد (رحیمی، ۱۴۰۲: ۵۷؛ حکمت‌نیا و بهادری جهرمی، ۱۳۹۵: ۱۶۰). بنابراین تصمیم به ازدواج با وجود هزینه فرصت‌های آن برای دختران از این رهیافت قابل تبیین است.

بررسی نظریات گوناگون نشان می‌دهد، تغییرات فرهنگی و مدرنیزاسیون باعث تغییرات بسیار گسترده‌ای در ابعاد مختلف زندگی زنان به‌ویژه در تغییر نگرش آنان به ازدواج، فرزندآوری و سن مطلوب ازدواج شده است. همچنین دیدگاه‌های نظری نشان می‌دهند هرچند مدرنیته در بسترهای مختلف با دامنه متفاوتی از تغییر ایجاد شده اما در نهایت واکنش‌های فرهنگی را به‌ویژه در حوزه زنان به‌دنبال داشته که زنان را به سمت استقلال‌طلبی و حضور بیشتر در اجتماع پیش برده است.

روش و داده‌ها

تحقیق حاضر مطالعه‌ای کیفی می‌باشد که در سال ۱۴۰۲ و در میان دختران مجرد بالای ۳۵ سال شهر یزد انجام گرفت. شهر یزد به عنوان بستر تحقیق از نظر ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی همچنان بر حفظ بسیاری از خصیصه‌های سنتی خانواده و فرهنگ مذهبی پافشاری نموده است (عباسی‌شوازی و عسکری‌ندوشن، ۱۳۸۷: ۵۸) همچنین فرهنگ یزد آمیزه‌ای از عناصر مدرن و سنتی را در خود مجسم کرده که ناظر بر آن، پرداختن به رفتارهای کلان اجتماعی و خانوادگی نظیر ازدواج در بستر فرهنگی سنت و مدرنیته و نوع انطباق‌یافتگی ارزشی خانواده‌ها اهمیت می‌یابد (عسکری‌ندوشن و همکاران؛ ۱۳۹۶: ۱۴۰). همچنین شهر یزد به نسبت دیگر مناطق کشور در ابعادی نظیر استحکام بنیان خانواده، سن ازدواج پایین‌تر مردان و زنان، نقش مهم خانواده و بزرگترها در روند انتخاب همسر جوانان، ازدواج‌های خویشاوندی و... به‌صورت سنتی‌تری عمل می‌کند (عسکری‌ندوشن و همکاران. ۱۳۹۵: ۳۷).

جدول ۱. ویژگی‌های مشارکت‌کنندگان تحقیق^۱

نام	سن	تحصیلات	شغل	وضع سکونت	تعداد و جنسیت مجردین هرگز ازدواج‌نکرده (به اضافه فرد پاسخگو)	تعداد و جنسیت مطلقه‌های بی‌همسر خانواده	چندمین فرزند خانواده	اصالت
۱. شیمیا	۳۵	لیسانس	خانه‌دار	همراه با خانواده	۲ نفر، یک پسر و یک دختر		چهارمین	یزدی
۲. راحله	۳۶	کارشناسی ارشد	دوشغله، شغل ثابت (کار در صنعت) و پاره‌وقت (تدریس)	همراه با خانواده	۱ دختر	-	اولین	یزدی
۳. سمیه	۳۸	سیکل	فروشنده‌گی / پاره‌وقت	همراه با خانواده	۱ دختر	-	چهارمین	یزدی
۴. میترا	۳۹	لیسانس	مشغول در داروخانه	همراه با خانواده	۳ نفر یک پسر و دو دختر	-	ششمین	یزد
۵. شیدا	۴۰	دکتری	مطب و تدریس	همراه با خانواده	۱ دختر	۱ دختر	دومین	یزدی
۶. سارا	۴۰	پنجم دبستان	خدماتی	همراه با خانواده	۱ دختر	۱ دختر	اولین	آبادانی / ساکن یزد
۷. آمنه	۴۱	دیپلم	خانه‌دار	همراه با خانواده	۲ نفر دختر	۱ دختر	دومین	یزدی
۸. بهار	۴۲	کارشناسی ارشد	کارمند	همراه با خانواده	۱ دختر	-	دومین	اهل بهاباد / ساکن یزد
۹. فریده	۴۲	سیکل	خیاط	همراه با خانواده	۴ نفر، دو پسر و دو دختر	-	چهارمین	یزدی
۱۰. مینا	۴۳	فوق دیپلم	خیاط	همراه با خانواده	۲ نفر دختر	-		کرمانی / ساکن یزد
۱۱. ساناز	۴۳	دو لیسانس	حسابدار	مستقل	۱ دختر	-	آخرین	تهرانی / ساکن یزد
۱۲. محبوبه	۴۴	فوق دیپلم	خانه‌دار	مستقل	۱ دختر	-	آخرین	یزدی
۱۳. زری	۴۶	لیسانس	بازنشسته	همراه با خانواده	۳ نفر، دو پسر و یک دختر	-	اولین	یزدی
۱۴. شادی	۴۶	کارشناسی ارشد بالینی	روانشناس	همراه با خانواده	۳ نفر، دو پسر و یک دختر	-	اولین	تهرانی / ساکن یزد
۱۵. ناهید	۵۵	کارشناسی ارشد	فعال فرهنگی	مستقل	۱ دختر	-	اولین	یزدی

۱. تمامی اسامی مشارکت‌کنندگان به صورت مستعار به کار رفته است.

در پژوهش حاضر، ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته بود. مشارکت‌کنندگان با استفاده از شیوه نمونه‌گیری هدفمند و نمونه‌گیری ناهمگن با حداکثر تنوع برگزیده شدند. در انتخاب نمونه‌ها تلاش شد تا حداکثر گوناگونی لحاظ شود و دختران مصاحبه‌شونده با تحصیلات و مشاغل گوناگون و در طبقات مختلف اجتماعی تعیین شوند که توصیفات غنی‌تری در رابطه با موضوع پژوهش روایت شود. لازم به ذکر است که در میان مشارکت‌کنندگان چند مهاجر که سال‌هاست در یزد سکونت دارند نیز حضور داشتند. در نهایت مصاحبه‌ها تا زمان رسیدن به اشباع ادامه یافت.

اکثر مصاحبه‌ها به روش حضوری و تعداد محدودی از مصاحبه‌ها به دلیل مشغله مصاحبه‌شونده و عدم دسترسی حضوری به روش تلفنی انجام گرفت. داده‌ها با روش تحلیل مضمون بررسی و کدگذاری شده‌اند. در محتوای کیفی و تحلیل موضوعی «مضمون» محصول اصلی تجزیه و تحلیل داده‌ها است که نتایج عملی در زمینه مطالعه به دست می‌دهد (Krauss, 2005: 758).

محقق در تحلیل داده، محتوای نهفته را مضمون و آشکار را به‌عنوان مقوله در نظر می‌گیرد. کدگذاری، جمع‌آوری کدها تحت مضامین فرعی و تطبیق گروه‌های کدگذاری باهم پدید آمده و در ارتباط با کل مجموعه داده‌ها، اجزای اصلی تحلیل داده‌ها را در این روش تشکیل می‌دهد (Vaismoradi & Snelgrove, 2019)؛ همچنین از طریق تحلیل مضمون می‌توان داده‌های متنوع و پراکنده را به یافته‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل نمود (Braun and Clarke, 2006). در پایان کار تلاش شد برای ارتقای مفهوم‌سازی تحقیق، یک نقشه‌ی مضمونی از یافته‌های احصاء شده ارائه گردد.

در این پژوهش قابلیت اطمینان و اعتماد تضمین می‌شود. بدان جهت که اعتبار، قابلیت انتقال، تاییدپذیری، صحت و قابلیت اطمینان در جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها مد نظر قرار گرفته است (Kynge et al, 2019). روش‌شناسی مناسب، پرسش‌های تحقیق و پروتکل‌های مصاحبه در طول مطالعه مورد استفاده قرار گرفت. دستورالعمل‌های استانداردهای گزارشگری تحقیقات کیفی (O'Brien et al, 2014) برای ارتقای کیفیت گزارش و روش‌شناختی استفاده شد.

یافته‌ها

مشارکت‌کنندگان در تحقیق در نگره‌ای کلی در وضعیت متعارض و شکننده‌ای قرار داشتند که رضایتی برای آن‌ها به همراه نداشت و البته گریزی هم نداشتند. آن‌ها فرصت‌های از دست رفته‌ی ازدواج را تجربه کرده بودند و بیشتر آن‌ها از این امر ناراحت بودند. در شرایط فعلی نیز بسیاری از ایده‌آلهایی که به‌خاطر آن فرصت‌های ازدواج را از دست داده بودند تحقق نیافته است. آن‌ها در خانواده‌ای زندگی می‌کنند که صورت امر و روابط اجتماعی آن هیچ تغییر نکرده است. انتظارات از این مشارکت‌کنندگان در خانواده تقریباً یکسان است. آن‌ها مراقبت پدر و مادر، ارائه‌دهنده خدمت به آن‌ها و در مواردی که سایر اعضای خانواده که ازدواج کرده و رفته‌اند، اگر مراجعه کنند، ارائه‌دهنده خدمت به آن‌ها نیز می‌باشند. در واقع آن‌ها احساس می‌کنند که به‌نوعی خدمت بی‌مزد و موجب می‌کنند. درحالی‌که به‌عنوان یک انسان، نیازهای فردی خاص خود را دارند. فضای اجتماعی در بیرون از خانواده نیز مساعد نیست. دختران نسل بعد (دهه هفتاد و بعد از آن) شیوه دیگری از سبک زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی را تجربه می‌کنند، که گاهی آرزوی مشارکت‌کنندگان است. آن‌ها جامعه را تغییر داده‌اند، اما مشارکت‌کنندگان با تهنشست‌های فرهنگی، اجتماعی و خانوادگی مواجه‌اند که قادر به همراهی با تغییرات دختران نسل بعد نیستند. آن‌ها خود را در یک دور محرومیت فرهنگی می‌بینند که جامعه علیرغم پذیرش کلی تجرد، رفتار خوبی با این گروه سنی از دختران (مجرد در خانه مانده) نیست و از سوی دیگر، آن‌ها نیز قادر به تغییر مطابق شرایط نوظهور اجتماعی نیستند. همچنین دختران مجرد دهه شصت و قبل از آن با تبعیض‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی مواجه‌اند. این افراد، در تعامل با دیگر افراد، مورد بی‌توجهی یا غفلت؛ در خانواده، به‌عنوان ارائه‌دهنده خدمت بی‌مزد و موجب؛ و در جامعه و محل کار نیز با تبعیض‌های زیاد مواجه‌اند. فحوی سخن مشارکت‌کنندگان نشان از تأثیر عمده عوامل فرهنگی در تجرد نهادینه شده و اثرات آن داشت؛ در نتیجه تغییرات فرهنگی در بستر عموماً سنتی، دوگانگی تأییدپذیری و عدم‌تأیید تجرد در نزد خانواده و اجتماع محققان را با نوعی اثر پسماند فرهنگی مواجه کرد که در قالب پنج مضمون اصلی عبارتند از: پذیرش اجتماعی تجرد، ابرشکاف‌های هنجاری، تبعیض و فشار، ایده‌آل‌گرایی و زیست نامتعین (جدول ۲).

جدول ۲. مضامین فرعی و اصلی مرتبط با زنانگی بازمانده

مضمون هسته	مضامین اصلی	مضامین فرعی
زنانگی بازمانده	پذیرش اجتماعی تجرد	تجرد تعمیم‌یافته خانوادگی، فرهنگ تجرد، نزول گروه‌های اولیه، والدین تجردگرا، نگرش فرافرهنگی، معنای خوشبختی، بندهای نامرئی تأهل
	ابرشکاف‌های هنجاری	تعارضات میان‌نسلی، اجتماع بسته، فرهنگ ازدواج‌گرا، کلیشه‌های جنسیتی تجرد، خانواده سنتی، زندگی پسامهاجرت، زنانگی نوپدید، استقلال تدریجی، دگرگونی فرهنگی، تخریب ناآگاهانه زندگی از سوی والدین، معنای ازدواج نزد والدین
	تبعیض و فشار	تبعیض جنسیتی، رنج‌های اجتماعی تجرد، سخت‌زیستی، اجتماع بی‌قید
	ایده‌آل‌گرایی	ایده‌آل‌گرایی در ازدواج، تناقض ایده‌آل‌ها با خواستگاران
	زیست نامتعین	ترجیحات زنانه، استقلال در تصمیم‌گیری، جستجوی موفقیت، غلبه سن، زندگی برزخی، حس نسبی مادری، استقلال مکانی

(۱) پذیرش اجتماعی تجرد

تجرد در جامعه امروز گسترش یافته است. در میان خانواده، دوستان، بستگان و ... می‌توان دختران و پسران مجرد سن بالا را دید. بسیاری از مشارکت‌کنندگان از پذیرش بهتر، بیشتر و حتی تشویق‌های خانوادگی و اجتماعی برای تجرد گفتند. آنان معتقد بودند با گذشت زمان و تغییر شرایط زنان، بهبود آزادی‌ها و استقلال اجتماعی برای این جنس و افزایش هزینه فرصت‌های ازدواج، تجرد نیز مانند گذشته انگ نبوده و پدران و مادران با پذیرش و تشویق ازدواج فرزندان در سنین بالاتر یا حتی قبول تجرد دختران خود به نگرش فرافرهنگی دست یافته‌اند. از سوی دیگر، با اشاره به مشکلاتی که متأهل بودن به‌همراه دارد، وضعیت موجود را ناگزیر، و در عین حال پذیرفتنی تلقی می‌کنند. هزینه‌های تأهل و خطرات احتمالی همچون طلاق و داشتن فرزندان طلاق، دادگاه خانواده، اعتیاد همسر و ... از مشکلات متأهلین دهه شصت و قبل از آن می‌باشد. همچنین، آنان از تعدد تجرد در خانواده، خویشاوندان، دوستان و

آشنایان گفتند و آن را یک امر بدیهی دانستند. هرچند در میان زنان مشارکت‌کننده برخی معتقد بودند این پذیرش، اجباری و محصول شرایط بوده و خانواده‌ها آن را نه به‌عنوان یک نگرش بلکه بر اثر درماندگی پذیرفته‌اند. در این طیف، مشکلات اقتصادی و خانوادگی نقش پررنگی در تعدد تجرد فرزندان داشته است و معمولاً خانواده‌ها با نگرش سنتی خود فشار روانی مضاعفی بر دختران وارد می‌کنند. لذا، خانواده‌ها در شرایط جدید، و علیرغم میل باطنی خود نیز به نوعی موضوع را پذیرفته و با آن کنار آمده‌اند. شادی (۴۶ ساله، کارشناسی‌ارشد بالینی) برخوردهای اجتماعی در برابر تجرد خود را این‌طور بیان می‌کند:

«بعضیا خیلی فیدبک میدن که خوش به حالت... بعضیا خیلی کم گفتن که مثلاً باید ازدواج کنی. ولی بیشتر آدما حالا نسبت به سنم، ظاهر مو می‌بینن می‌گن خوش به حالت، جوون بودنت به‌خاطر اینه که ازدواج نکردی...!»

بهار (۳۹ ساله، لیسانس) از تأیید تجرد خود توسط مادر می‌گوید:

«اوایل مامانم یه حس بدی داشت. خشش نبود / خوشایندش نبود / جلو روی خانواده و فامیل و اینا میگفت / می‌گفت / هان دختر بزرگ دارم. ولی الان خیلیم راحت. می‌گه خوب کاری کردی / کرده‌اید. می‌گه / می‌گه / حداقل حرص تون رو نِمخورم که آقا بچه‌تون داره می‌چرزه / حرص و غصه می‌خوره، خودتون دارین می‌چرزین شوهرتون داره می‌چرزه...»

زری (۴۶ ساله، لیسانس) می‌گوید:

مسیر رو بریم به رشد برسیم، به تکامل برسیم، اون انسان کامل بشیم، آدم بشیم، اون انسانیته. تازنده هستیم توفیق باشه بندگی خدا رو بکنیم و خدمت خلق شو بکنیم. هدف نهایی ما اینه که یه چیز کاملی بشیم. انشالله بتونیم یه درصدی هم شده پیش بریم. امید خدا...»

۲) ابرشکاف‌های هنجاری

پذیرش خانوادگی یا اجتماعی تجرد، به‌معنای کنار آمدن خانواده با همه ابعاد آن نیست. از سوی دیگر، به‌معنای خوشایند بودن این شرایط برای دختران مجرد هم نیست. در واقع، اگرچه پذیرش اجتماعی تجرد هست، اما مجرد بودن همچنان یک مسئله فردی، خانوادگی و اجتماعی است. دگرگونی‌های فرهنگی از یک‌سو سبب افزایش فاصله‌های نسلی بین فرزندان و والدین و

از سوی دیگر سبب تقابل فرد و جامعه شده است. دختران مشارکت‌کننده، از فاصله‌های عمیق خود در ابعاد مختلف اعتقادی، نگرشی، سبک زندگی و... با والدین به‌ویژه مادر می‌گفتند. آنان معتقد بودند والدین به‌دلیل تفکر قدیمی، حضور کمتر در اجتماع، ناآشنایی با سبک زندگی مدرن، تحصیلات پایین و تعصب اعتقادی از درک فرزندان عاجزند. در واقع دختر مجرد بودن برای خانواده یک چالش بزرگ است و مادران نظام‌های کنترلی محسوس و خاصی را بر دختران دارند. درحالی‌که خانواده همچنان بر نظارت و کنترل تأکید دارد، جامعه اما تغییرات شگرفی را از سرگذرانده است. به‌ویژه در میان دختران دهه هفتاد و بعد از آن که یک دهه بعد از مشارکت‌کنندگان به‌دنیا آمده‌اند، تغییرات ارزشی، هنجاری و رفتاری بسیار محسوس است. تا جایی‌که مشارکت‌کنندگان در نوعی سردرگمی قرار دارند. مشارکت‌کنندگان دچار نوعی بلا تکلیفی بین ارزش‌های نوظهور، تنه‌نشست‌های ذهنی و فرهنگی خود، و رویکرد خانواده نسبت به دختران مجرد هستند. تغییرات اجتماعی جدید، بیش از پیش مشارکت‌کنندگان را متحیر کرده است. آن‌ها از یک‌سو با تنه‌نشست‌های ذهنی فرهنگ ازدواج‌گرا مواجه‌اند که تلاش می‌کنند رفتار خود را با آن وفق دهند. از سوی دیگر با تغییرات منحصر به فرد در رفتار زنان و دخترانی مواجه‌اند که با بیرون کشیدن خود از حصار عرف، مسیری خلاف جهت فرهنگ جامعه و با شکست هنجارهای سنتی و کلیشه‌های جنسیتی در پیش گرفته‌اند. این گروه از دختران با ارائه تعریف جدید از زنانگی، اختیار زنانگی را اولین قدم در استقلال دانسته و با تمام مشقت‌های خانوادگی و اجتماعی تلاش کرده‌اند سبک جدید دلخواه زندگی خود را به نمایش گذارند. ناهید (۵۵ ساله، کارشناسی ارشد) از تلاش برای استقلال می‌گوید:

«برای من مهم بود که به آن چیزی که می‌خوام برسم. واقعیت اجتماعی این‌طور بود که اونقدر این اجتماع بسته حتی بدیهیات اختیار و آزادی رو می‌خواستی داشته باشی، نمی‌تونستی تو اون جامعه و باید براش مبارزه می‌کردی... مثل تصمیم‌گیری برای زندگی خودت، تصمیم‌گیری برای استقلال خودت، این‌که خونه‌ات کجا باشه، به چه سبکی مخوای زندگی کنی... در زمانه ما خانواده‌ها خیلی براشون مهم بود حتی برای پسرشونم تصمیم بگیرین ولی من اصلا به این نوع زندگی تن در نمی‌دادم...».

شادی (۴۶ سال، کارشناسی ارشد بالینی) از فرهنگ به شدت ازدواج‌گرای یزد می‌گوید:
«تو جامعه‌ای که ما زندگی می‌کنیم سنتیه مثل یزد اصلاً انگار فحشه مجرد بودن برای بعضی از خانواده‌ها...».

راحله (۳۶ ساله، کارشناسی ارشد) از حصراری به نام خانواده می‌گوید:
«بدیش اینه که خانواده حق تجربه رو به آدم نمیدن. حس می‌کنن هرچی اونا بگن باید اجرا بشه. به قول خواهر من میگه بابا اگر اشتباهم هست مسیرش بزارت/بگذارید/ اجازه دهید/ خودش بره بفهمه داره اشتباه مکنه. اگر اشتباه کردم خودم تاوانش دادم، اگر خوب بوده خودم لذتش رو برم».

فریده (۴۲ ساله، سیکل) از فشار خانواده برای ازدواج می‌گوید:
«اونا/والدین/ می‌خوان واقعاً ازدواج کنم. میگن چرا خواستگارو بی خودی رد می‌کنی ... نمی‌داری خواستگار بیاد. از این حرفا هست. بیشتر مامان فشار میان...».

۳) تبعیض و فشار

با وجود بهبود برابری جنسیتی در ایران در ابعاد مختلف، اما هنوز جنسیت به‌عنوان یک عامل مهم و تعیین‌کننده، باید و نبایدهای اجتماعی و فرهنگی خود را دارد. زنان مشارکت‌کننده از رنج‌های فراوان اجتماعی خود به‌واسطه داغ ننگ تجرد گفتند. ترحم‌های فراوان در برخوردهای اجتماعی، محدود شدن دایره روابط با افراد متأهل، حساسیت بالا نسبت به دختران مجرد در محیط‌های شغلی، سوءاستفاده‌های جنسی و اشتغالی، انزوای خانوادگی و اجتماعی ناخواسته، خودسانسوری اجتماعی، افسردگی ناشی از تنش‌ها و محدودیت‌های اجتماعی و ... گوشه‌ای از رنج‌های اجتماعی بود که توسط دختران مجرد مطرح شد. البته شدت این رنج‌ها برای دختران برحسب منطقه زندگی و میزان فشارهای عرف و سنت، نگرش خود فرد به‌واسطه سطح تحصیلات و اندازه استقلال اجتماعی-اشتغالی و چگونگی نگاه خانواده به تجرد، بسیار متفاوت بوده و دخترانی که نتوانسته بودند در سطح اجتماعی برای خود دلیلی هرچند ظاهری برای چرایی تجرد نظیر تحصیل و اشتغال داشته باشند در معرض فشارها و ننگ بسیار افزون‌تری قرار داشتند. این گروه از مجردان به‌واسطه پوچی زندگی حاصل از خانه‌نشینی یا اشتغال اجباری و

سطح پایین با افزایش سن هراس فراوانی از مجرد قطعی داشته و ازدواج را تنها مسیر متصور برای زندگی می‌دانستند. میترا (۳۹ ساله، لیسانس) از رنج ترحم‌های اجتماعی می‌گوید:

«تو جامعه دیدگاه مردم و حس ترحمشون خیلی اذیتم مکنه. مگن /می‌گویند/ آخه چرا؟ این که هی مپرسن چرا؟ شما که مثلاً خوشگلی... شما که مثلاً همه چتون /چیزتون/ شرایطتون/ خوبه چرا؟ سنوالاشون خیلی اذیت مکنه. در صورتی که من هیچ مشکلی با این قضیه /تجرد/ ندارم ولی این که مردم این حس رو دارن خیلی اذیتم مکنه».

فریده (۴۲ ساله، سیکل) سختی مجرد را این‌گونه بیان می‌کند:

«چند جایی که شرکت کردم به‌خاطر این‌که سنمو فهمیدن مورد مسخره خیلیا قرار گرفتم. توی کلاس‌های مثبت‌اندیشی که شرکت کردم بهم گفتن پیر دختر هستی...».

راحله (۳۶ ساله، کارشناسی ارشد) از نگاه نامطلوب مردان در محیط شغلی به زنان مجرد می‌گوید:

«متأسفانه چیزی که آرام می‌ده همیشه... وقتی خواستم کارم رو عوض کنم رفتم توی محیطی که زیادی مرد توش بود... ورودم به این محیط باعث شد دوسالی برم تو لاک خودم و افسرده بشم... از این جهت هر جا که مرفتی /می‌رفتی/ چه مرد متأهل، چه مجرد، میدونستی دارن نگاه بد بهت می‌کنند. ماتویی هم باشی و به ذره آرایش کنی که دیگه بدتر...!».

سمیه (۳۸ ساله، سیکل) از طرد شدن توسط زنان متأهل می‌گوید:

«به نفر بود و من رفتم خونه‌اش. من کسی نبودم که گف و خنده /بگو و بخند/ نکنم. این نیست که لنج و پوز /اخم و بداخلاق/ باشم. گف و خنده می‌کنم. طرف دراومد گفت که اگر تو واقعا مخوای با کسی، شوهر ما گف و خنده کنی برو به جایی کتابت باز کن /طلسمات را باطل کنند/. تو هم عاروس /عروش/ بشی...».

۴) ایده‌آل‌گرایی

مشارکت‌کنندگان در گفته‌های خود، افسوس را هم به صورت آشکار یا پنهان داشتند. افسوس فرصت‌های از دست رفته ازدواج، اقلماً برای گروه دهه شصت. آن‌ها از این‌که به دلیل تغییرات اجتماعی و فرهنگی دنبال موضوعاتی در زندگی رفته که فرصت ازدواج را از آن‌ها گرفته، احساس خوشایندی نداشتند. در واقع اگر بخواهیم آغاز تغییرات مهم در زنانگی را دهه شصت

قلمداد کنیم، مشارکت‌کنندگان در عمق این تغییرات قرار داشتند. تغییراتی که سبک نوینی از زندگی، آرمان و زن بودن را مطرح می‌کرد. تغییرات فرهنگی سبب دگرگونی وسیع در نگرش افراد جامعه به‌ویژه زنان در زمینه سبک زندگی گردیده است. زنان مشارکت‌کننده یکی از مهم‌ترین دلایل تجرد خود را تناقض ایده‌آل‌های خودشان با خواستگاران و خانواده‌های آنان و همچنین کمال‌گرایی خود در انتخاب مرد دل‌خواه بیان کردند. سخت‌گیری‌های فزاینده از نیاز به ازدواج عاشقانه تا در نظر گرفتن معیارهای اقتصادی و جایگاه اجتماعی - اشتغالی خواستگاران از مواردی بود که دایره انتخاب را برای زنان مشارکت‌کننده محدود کرده است. محدودیت دایره انتخاب مطلوب برای زنان مجرد با گذشت زمان نه تنها کاهش نیافته است بلکه با سخت‌گیرانه‌تر شدن ملاک‌ها از سوی آنان از یک‌سو و تفاوت نگرشی با خواستگاران به‌دلیل پیشرفت موقعیت اقتصادی و اجتماعی زنان مجرد و افزایش سن از سوی دیگر مدام بیشتر گردیده و ازدواج در سن بالا را به‌مثابه یک ریسک پیش‌روی آنان قرار داده است. با وجود این تغییرات، اما برخی از مشارکت‌کنندگان نیز عنوان داشتند که هنوز ملاک‌های ارزشی سنتی نظیر وضعیت خوب مالی خانواده، تفاوت سنی زیاد دختر و پسر و... در شهر یزد، یک دختر را به‌عنوان یک مورد مطلوب ازدواج معرفی می‌کند. به‌عنوان مثال، میترا (۳۹ ساله، لیسانس) از معیارهای خود برای ازدواج می‌گوید:

«شرایط‌هایی که مردم در نظر می‌گیرند دیدم شرایط‌های مناسبی نیست... خودم رو بالاتر از شرایط اونا می‌دیدم... شاید شرایط اونا رو نداشتم؛ شرایط دیگه‌ای که داشتم خیلی بالاتر از اونا بود. خودم رو تو صنف اونا ندیدم خودم رو توی گروه اونا ندیدم/در زمینه پیشنهاد ازدواج/...».

ساناز (۴۳ ساله، لیسانس حسابداری و زمین‌شناسی) از افزایش سخت‌گیری خود برای

ازدواج هم‌سن با افزایش سن می‌گوید:

«سلیقه من شده چیری که افزایش سن به دنبال داشته. دنبال گزینه‌ای نیستم که لهجه یزدی داشته باشه مگر این‌که ازش خیلی خوشم بیاد... مگر این‌که طرف موقعیت خیلی خوبی داشته باشه... من موقعیت اجتماعی طرف خیلی برام مهمه... چون موقعیت اجتماعی طرف به من حس قدرت میده... قدرت منو بیشتر می‌کنه. اجتماعی بالاها نه مثلاً به کارمند معمولی مدیر یک سازمان مدیر یک شرکت مدیر یک حالا موقعیت بالایی اجتماعی منظورم هست...».

میترا (۳۹ ساله، لیسانس) می‌گوید:

خواستگاری‌هایی که او مدن شرایطشون، شرایط‌های خیلی مسخره‌ای بوده مثلاً می‌خواستن دختر همه چیز داشته باشه پول داشته باشه یه بابای پولدار داشته باشه.

۵) زیست نامتعیین

عدم ثبات شرایط، ابهام آینده و تنهایی، شکل‌دهنده نوعی زندگی نامتعیین و بلا تکلیف بوده است که تمامی دختران مشارکت‌کننده به نوعی با آن درگیر هستند. این زیست بلا تکلیف برای زنانی که در یک فضای سنتی و مذهبی زندگی می‌کردند و دارای تحصیلات بالایی نبودند به واسطه تعریف زن با تأهل و فرزندآوری، با هراس بیشتری همراه است. دختران مشارکت‌کننده عنوان داشتند در سنین طلایی ازدواج با وجود موردهای مطلوب برای دستیابی به استقلال فردی-شغلی و تحصیل، ازدواج را مدام به تأخیر انداختند. چرا که که با ازدواج قادر نبودند به استقلال موردنظر دست یابند. با نزدیکی به دهه سوم زندگی و دستیابی به ثبات در زمینه‌های دلخواه (شغلی و درآمدی) با وجود تمایل به ازدواج، خواستگاران این زمان، شرایط مطلوب و دلخواه آنان را نداشته‌اند. در این دهه مجرد ماندن، به‌عنوان دغدغه اصلی، بار روانی زیادی را برای آنان به همراه داشته است. آنان با قرار گرفتن در میانه‌های دهه سوم با رسیدن به این باور که موردهای ازدواج دیگر متناسب آنان نخواهد بود و برای رهایی از تنش ذهنی و روانی از دست رفتن فرصت‌های ازدواج، کم‌کم تمایل خود را به ازدواج از دست داده و پذیرش مجرد را حداقل نقطه پایانی بر تنش‌های روحی خود عنوان کرده و برگزیدند. آن‌ها به یک آرامش متفاوت و نسبی رسیدند که با پذیرش مجرد، شرایط فعلی و باثبات زندگی خود را با حضور فردی دیگر دچار تلاطم نکنند. مشارکت‌کنندگان با ورود به دهه چهارم زندگی و تغییر نگرش به واسطه درک تنهایی مفرط و هراس تنهایی ابدی، آنان را دچار برزخ انتخاب بین کاهش معیارهای ازدواج و تن دادن به ازدواج به مثابه یک اجبار یا حفظ ثبات زندگی خود و جستجوی راهی دیگر برای کاهش تنهایی واداشته است. چرا که زنان از یک‌سو عنوان می‌داشتند که با افزایش سن دیگر نشاط و حوصله لازم برای ورود فرد جدید به مسیر زندگی‌شان و فرزندپروری را ندارند و از سوی دیگر با ازدواج در سنین بالا، دیگر شاید امکان فرزندآوری نیز

برای آنان نباشد. هرچند که در همه موارد، هنوز هم مشارکت‌کنندگان کورسوی امیدی برای یک ازدواج دلخواه حتی در سنین بالا را داشتند. از بُعد دیگر، تنهازیستی به صورت جدا شدن از خانواده هرچند مطلوبیت بسیاری برای زنان مشارکت‌کننده داشته است، اما آنان در این مورد هم دچار یک برزخ انتخابی بین به جان خریدن هراس بی‌تجربگی، تنهایی فزاینده، انگ زندگی مجردی و ... با جدا شدن از خانواده یا قبول جبر زندگی جمعی بوده‌اند. زری (۱۳۸۶ ساله، لیسانس) از هراس ازدواج در سن بالا می‌گوید:

«تا یک سنی دنبالش بودیم... دغدغه‌مون بوده / ازدواج / ... ولی از یه جایی به بعد دیگه حالا بعضی چیزا روش می‌گذره شرایط آدم تغییر می‌کنه دیگه نمی‌تونی وارد یه زندگی بشی. به هر حال زندگی کردن، تنها به هم رسیدن نیست. بالاخره یک مسائلی هم بعدش هست که گاهی وقتا برات مشکل ساز میشه... تازه میفتی توی یک مسائلی که نمی‌تونی حلش کنی...».

آمنه (۴۱ ساله، دیپلم) می‌گوید:

«من از ۳۴، سالگی تا الان تصمیم گرفتم مجرد باشم دیگه فکر ازدواج نکردم»

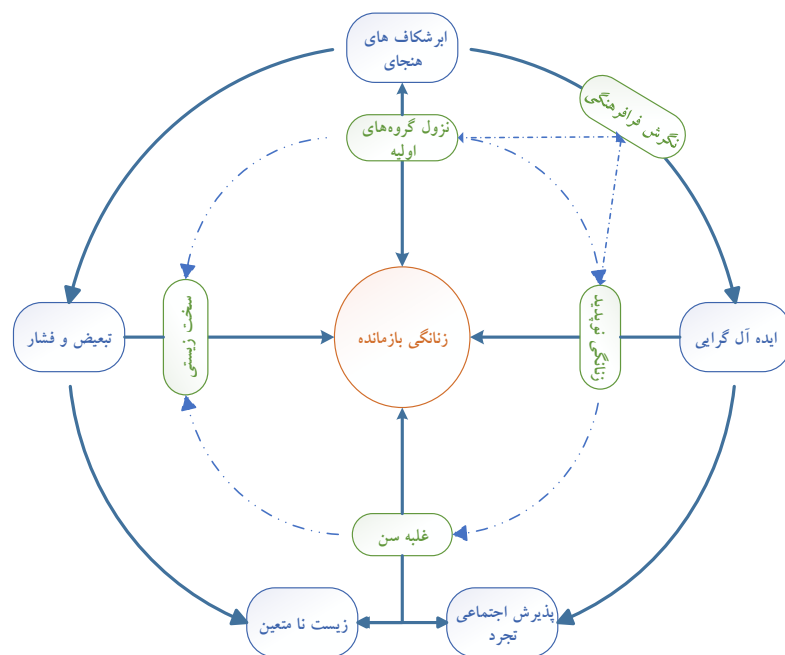
سمیه (۳۸ ساله، سیکل) انتخاب زندگی مستقل را در این صورت امکان‌پذیر می‌داند:

«اگر کسی می‌خواهد مستقل باشه باید از قبل بوده باشه...».

بحث و نتیجه‌گیری

هدف تحقیق حاضر، واکاوی مجرد نزد دختران بالای ۳۵ سال است. پذیرش اجتماعی مجرد، ابرشکاف‌های هنجاری، تبعیض و فشار، ایده‌آل‌گرایی و زیست نامتعین، پنج مضمون برساخت شده تحقیق است. نتایج نشان داد که مشارکت‌کنندگان، با نوعی زنانگی بازمانده به لحاظ باورهای فرهنگی-اجتماعی از یک‌سو و نیازهای جسمی-روانی از سوی دیگر روبرو هستند. مشارکت‌کنندگان، در یک زیست نامتعین مرکب از تشویق و ننگ فرهنگی-اجتماعی به دلیل مجرد، شکاف‌های عمیق نگرشی در میزان اختیار زنانگی و فرزندآوری به سر می‌برند که حتی تعریفی درست از یک زندگی ایده‌آل و چگونگی مسیر آینده‌ی خود ندارند. براساس نظریه اثر پسماند (کتوبلاخ، ۱۳۹۰) می‌توان آنان را آسیب‌پذیران تغییرات فرهنگی دانست. زیست برزخی

در نتیجه کم‌فهمی متقابل جامعه و فرد از تعیین چگونگی سبک زندگی و پذیرش آن در برابر دگرگونی‌های وسیع فرهنگی و تقابل آن با سنت بدون بار روانی-اجتماعی است (شکل ۱).

شکل ۱. مجرد دختران و زنانگی بازمانده؛ نقشه‌ی مضمونی

زنانگی بازمانده، مضمون برساخت شده تحقیق حاضر است که به معنای نوعی احساس ناکام از توانی بالقوه اما تحقق‌نیافته است: "من مجرد، می‌توانستم زنی باشم صاحب همسر، فرزند و زندگی مستقل، که اکنون نیستم". مشارکت‌کنندگان در تحقیق، خود را زنانی تلقی می‌کردند که به دلایل مختلف، از دسترسی به آرزوهایی که حق طبیعی بوده است، محروم شده‌اند. مطابق شکل، ابریشکاف‌های هنجاری، تبعیض و فشار، ایدۀ آل‌گرایی، زیست نامتعین و پذیرش اجتماعی مجرد مهمترین دلالت‌های اجتماعی در شکل‌گیری زنانگی بازمانده هستند. علاوه بر این، سن، زندگی سخت، تجربه زیستی نوپدید، و افول گروه‌های اولیه به‌ویژه خانواده در سطح دوم، به شکل‌گیری این بازماندگی کمک کرده‌اند. نگرش فرافرهنگی که در زنان و

خانواده شاهد آن هستیم و فرهنگ پذیرای آن نیست اما خانواده و مجردین فراتر از جامعه آنرا پذیرفته و آنرا به اجتماع بسط می‌دهند. به نظر می‌رسد در مورد مشارکت‌کنندگان در تحقیق، از آنجایی که بسیاری از امور خانه را بنا به نقش‌های تعریف شده جنسیتی انجام می‌دهند و خانواده نیز آماده خطر ازدواج در این سن را برای این گروه ندارد، نه تنها تجرد این گروه را پذیرا شده، بلکه حتی متأهل شدن در این شرایط را نیز به نوعی چالش قلمداد کند. بیشتر مشارکت‌کنندگان، مسئولیت خانواده در این شرایط (پرستاری و مراقبت از پدر و مادر و یا یکی از آن‌ها) را بر عهده دارند، امورات خانوادگی را رتق و فتق می‌کنند و ازدواج آن‌ها برای سایرین می‌تواند چالش تلقی گردد. این امر، نوعی پذیرش تجرد از سوی خانواده این گروه‌هاست که البته جامعه هنوز پذیرای آن نیست. این نگرش با خود نوعی زنانگی نوپدید را به دنبال دارد، که همراه با کاهش قدرت والدین در تصمیم‌گیری‌های فرزندان می‌باشد.

مطابق شکل ۱. تغییرات اجتماعی و فرهنگی در بستر تحقیق، به برساخت‌های اجتماعی متفاوت در مورد تجرد دختران انجامیده است. البته، تجربه‌ی تجرد در نسل‌های مختلف و هر سن متفاوت می‌باشد، اما هر چه سن بالاتر می‌رود دغدغه‌ها و مسائل بیشتر می‌شود. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که بیشتر مشارکت‌کنندگان شرایط فعلی خود را غیررضایت‌بخش تعریف کرده و به نوعی با یک سخت‌زیستی تجرد مواجه هستند. تهنشست‌های فرهنگی و اجتماعی نسبت به دختران مجرد از یک‌سو و محدودیت‌های فردی مشارکت‌کنندگان از سوی دیگر، به چالش رفاه ذهنی، روانی و اجتماعی آن‌ها انجامیده است. آنچه سخت‌زیستی را برای دختران مجرد تشدید کرده است؛ تغییرات فرهنگی نامتوازی است که به یک میزان ابعاد مختلف فردی، خانوادگی و اجتماعی را تحت‌تأثیر قرار نداده و شدت آن در هر کدام از این حوزه‌ها متفاوت بوده است. چنین شرایطی با ایجاد شکاف‌های گسترده هنجاری بین نگرش دختران، خانواده‌ها و جامعه در سبک زندگی و تقاضای برابری جنسیتی از سوی دختران سبب سردرگمی‌های انتخابی در مسیر زیست فردی و اجتماعی آنها شده است. از یک‌سو با بازترشدن فضای اجتماعی و فرهنگی جامعه این امکان برای دختران فراهم گردید تا بتوانند با تحصیل و اشتغال حضور پررنگ‌تری در اجتماع داشته باشند و در کنار مردان جامعه به استقلال اقتصادی و

اجتماعی دست یابند. همان‌گونه که معمار و یزدخواستی (۱۳۹۴)، (دهقان حصار و همکاران ۱۴۰۱) و (چابکی، ۱۳۹۶) نیز در مطالعات خود بازیابی هویت، استقلال‌طلبی و دگرگونی ارزشی را از عوامل تجرد دختران معرفی می‌کنند. از سوی دیگر در یک مسیر موازی، بستر فرهنگی جامعه با تعریف نقش اصلی دختران در قالب همسری و مادری تا پیش از ازدواج، برای آنان نقش مستقلی تعریف نمی‌کند. به لحاظ نظری نیز، کاستلز (۱۳۷۰: ۱۷۹) و گیدنز (۱۳۸۷: ۴۶) معتقدند بازنگری جنسیتی در عصر مدرن دگرگونی نقش‌های جنسیتی را با خود به همراه داشته است.

در دیگر بعد این روند، دگرگونی فرهنگی با نفوذ به خانواده‌ها سبب تغییرات نگرشی- ارزشی آنان در چگونگی زیست دختران شده است (چابکی، ۱۳۹۶). این امر سبب شکل‌گیری نگرشی دوسویه به ازدواج و استقلال در سبک زندگی خانواده‌ها و دختران گردید. حتی بعضی از دختران پا را فراتر از تغییرات فرهنگی خانواده و جامعه گذاشتند و تعریف جدیدی از زنانگی با تقاضای اختیار در زنانگی شکل دادند. چنانکه ادی و برانلو (۲۰۱۴) به این باز تعریف هویتی در عنوان گفتمان زنان مستقل یاد می‌کنند (ادی و برانلو، ۲۰۱۴). یافته‌های پژوهش حاضر حکایت از آن دارد که؛ با تعریف جدید از استقلال اجتماعی و اقتصادی از سوی دختران و با برآورد هزینه- فایده توسط آنان، دستیابی به استقلال در ابعاد گوناگون بر تأهل برتری گرفته و دختران با گذر از موردهای مطلوب، در دوران طلایی سنین ازدواج، این فرآیند را برای دستیابی به مطلوبیت مورد انتظار فردی و اجتماعی به تأخیر انداخته‌اند. این تأخیر به واسطه هزینه فرصت‌های فراوان تأهل بوده که سبب بازماندن زنان از خواسته یا سختی فزاینده آنان برای دستیابی به استقلال و آزادی دلخواه می‌شده است. همان‌گونه که براساس نظریه مبادله تصمیم به ازدواج بر اثر یک برآورد فایده‌ای انجام می‌گیرد (رحیمی، ۱۴۰۲: ۵۷؛ حکمت‌نیا و بهادری جهرمی، ۱۳۹۵: ۱۶۰). یافته‌ای غیاثوند و حاجیلو (۱۳۹۹) نیز انتخاب تاهل و تجرد از سوی دختران را حاصل کنش عقلانی و برآورد هزینه و فایده دانسته و عنوان می‌دارند که زنان در یک برزخ تصمیمی ترجیح را بر رسیدن به ثبات در زندگی فردی و اجتماعی خود قرار می‌دهند.

با گذر از دوران طلایی ازدواج، افزایش سن و رسیدن به ثبات دلخواه، از یک سو دیگر گزینه‌های ازدواج، مطلوبیت گذشته را نداشته و از سوی دیگر افزایش سن و فزونی جایگاه اجتماعی - اقتصادی سبب تغییر نگرش دختران می‌شود. این تغییرات سبب محدود شدن دایره انتخاب دختران، سخت‌گیری‌های بیشتر از سوی خانواده و پذیرش کمتر آنان از سوی خواستگاران می‌گردد. دختران با افزایش سن دیگر ریسک یک ازدواج ناموفق را نپذیرفته و تنها زمانی حاضر به ازدواج می‌شوند که یک ازدواج مطمئن و همه‌چیز تمام و مطابق با معیارهای خود را پیش روی داشته باشند. بنابراین با افزایش سن همچنان نه تنها ایده‌آل‌گرایی آنان پابرجاست، بلکه گاه فزونی یافته و بعضاً می‌توان به رابطه دوسویه بین غلبه سن و ایده‌آل‌گرایی نگاه داشت. همانگونه که چابکی (۱۳۹۶) نگاه آرمانی دختران به تأهل را از دلایل عدم ازدواج دختران می‌داند. در مطالعه‌ی گلغام و همکاران (۱۳۹۵) نیز نشان داده می‌شود که تجرد قطعی بر اثر عوامل جبری نظیر کمال‌گرایی، دخالت خانواده‌ها رقم می‌خورد. همچنین رضانی و قلتاش (۱۳۹۵) عوامل مرتبط با خانواده و عوامل فردی را بر تأخیر ازدواج دانشجویان موثر می‌دانند. در خصوص ایده‌آل‌گرایی نتویموه و ابانیه (۲۰۱۴) در مطالعه‌ی خود آن را در میان عوامل فردی تجرد برجسته ساختند.

باید توجه داشت در دختران با شرایط زیست در یک محیط که غلبه سنت و عرف بر زندگی بیش از اندازه هست، افزایش سن در تعریف شرایط مطلوب دختر برای ازدواج بسیار تأثیرگذار است. در چنین جوامعی دختران به‌ویژه اگر به دلیل محدودیت‌های عرفی - سنی از استقلال اجتماعی و اقتصادی نظیر تحصیل و اشتغال بازمانده باشند، انگ بسیار بیشتری نسبت به گروه دخترانی که به دستاوردهای فردی و اجتماعی دست یافته‌اند، به دلیل عدم چرایی مناسب برای عدم ازدواج، تحمل می‌کنند. عدم خودشکوفایی در این دختران در پیوند با باورهای سنتی که تمام نقش یک دختر را در ازدواج و فرزندآوری خلاصه می‌کند، افزایش سن، ترس آن‌ها از تجرد قطعی افزون‌تر ساخته و تنهایی آینده برای این گروه از دختران با هراس به مراتب بیشتری همراه است. همان چیزی که گافمن آن را داغ ننگ بر اثر تصورات قالبی حاصل از نقش‌های جنسیتی می‌داند. چنانچه طالب‌پور و بیرانوند (۱۴۰۱) نیز

آسیب‌پذیری تنهایی و داغ ننگ را از پیامدهای مجرد برای دختران می‌دانند. در مطالعه مدرسی یزدی و همکاران (۱۳۹۵) دختران مجرد شهر یزد تابوشکنان عنوان می‌شوند. در این بخش از یافته‌ها در مبحث غلبه سن، افزایش تحصیلات زنان و... همچنین مفهوم مدرنیزاسیون با نوعی همسویی با نظریه‌ی جی گود (۱۹۸۲) مواجه هستیم.

در این مسیر افزایش ایده‌آل‌گرایی و سن در پیوند با تعریف جدید از زنانگی در نهایت یک زیست برزخی را شکل می‌دهد که در یک برهمکنش سبب افزایش مجرد در خانواده، خویشاوندان و در نهایت جامعه می‌شود. هراس زنان از دو راهی انتخاب بین عادت به مجرد و ثبات حاصل از آن و تغییرات حاصل از ازدواج به‌ویژه در زمینه پذیرش فردی دیگر در زندگی چارچوب گرفته خود، تحمل شرایط سخت اجتماعی نظیر داغ ننگ بر اثر عدم ازدواج و گاه سواستفاده‌ها جسمی، روانی و جنسی و اما و اگرهای فرزندآوری، آنان را از ازدواج دلزده کرده و گاه برای رهایی از این برزخ حتی در سنینی که هنوز امید برای موقعیت‌های مناسب و فرزندآوری وجود دارد به پذیرش مجرد قطعی می‌رسند. در واقع آن‌ها درگیر نوعی مجرد شبه‌قطعی شده‌اند و امیدی به ازدواج ندارند. آنچه طالب‌پور و بیرانوند (۱۴۰۱) نیز با عنوان باور گذشت سن ازدواج با افزایش سن از سوی دختران مطرح می‌کنند. هرچند هنوز در هر دو گروه دختران چه کسانی که محتوم به روزمرگی به دلیل زندگی در یک فرهنگ سنت‌گرا هستند و چه دخترانی که به‌واسطه‌ی اشتغال، تحصیل و تغییرات نگرشی به خودشکوفایی اندکی رسیدند مطلوب‌ترین آینده، در کنار فردی مناسب و در قالب ازدواج تعریف می‌شود. چنانکه سلطانا و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه خود نشان دادند که زنان معترف به تمایل نهفته خود به ازدواج هستند.

در هرکدام از گروه‌ها از دختران چه آنان که به اختیار مجرد را برگزیده‌اند و چه آنانی که جبر شرایط سبب مجردشان شده است، نوعی زیست نامتعیین و مشکلات روانی-اجتماعی حاصل از آن مشاهده می‌شود. دخترانی که به انتخاب خویش مجرد مانده‌اند، با نوعی تردید روبرو بوده که آیا مسیر انتخابی‌شان در ترجیح استقلال به تأهل صحیح بوده است یا خیر؟ هرچند این گروه در اجتماع تصویری موفق را از خود به نمایش می‌گذارند، ولی از یک‌سو گرفتار ترحم‌های

اجتماعی بوده و از یک‌سو تنش درون‌فردی را از نداشتن درستی سبک زندگی خود تجربه می‌کنند. در تفکرات دختران سنت‌گرا به این دلیل که ازدواج و فرزندآوری راه حتمی و قطعی زندگی است، افزایش سن و کاهش گزینه‌های مطلوب ازدواج، زیست‌برزخی به شکل تن دادن به ازدواج در هر صورت، امید به آینده برای ازدواج مناسب یا پذیرش تجرد نمود می‌یابد. در این گروه، سخت‌زیستی روانی - اجتماعی به دلیل عدم‌پذیرش تجرد از سوی خود فرد و اجباری بودن آن به دلیل شرایط زندگی نظیر ناتوانی مالی خانواده، عدم‌درک درست پدر و مادر و در اجتماع نبودن آن‌ها، و نظایر آن بسیار افزون‌تر است. این گروه به دلیل عدم‌توانایی در ارائه نمایه‌ای از دستاورد تحصیلی - شغلی با ننگ داغ بیشتری نیز روبرو هستند. هرچند اکثر مشارکت‌کنندگان عنوان داشتند که به دلایلی نظیر سوءظن‌های زنان متأهل نسبت به هر حرکتی از جانب دختران مجرد و سوءاستفاده‌ها در محل شغلی و حتی در اجتماع به‌واسطه نداشتن مردی کنار خود انزوای اجباری خانوادگی و اجتماعی برگزیده‌اند. فلاح‌مین‌باشی و همکاران (۱۴۰۰) نیز تجرد دختران را به دو گروه اجباری و اختیاری تقسیم کرده است و براین باور دارد که دخترانی با تجرد اختیاری زندگی موفق‌تر، هدفمند و با مدیریت بهتر دارندمین‌باشی. رضانی و قلتاش (۱۳۹۵) عوامل اقتصادی و عوامل مرتبط با خانواده را در تجرد دختران موثر می‌دانند. همچنین رایمو و همکاران (۲۰۲۱) در زمینه اجباری بودن برخی از شرایط عدم‌ازدواج مباحثی را به میان می‌آورند. در نیجریه نیز نتویموه و ابانیهه (۲۰۱۴) عوامل خانوادگی و باورهای فرهنگی را در عدم‌تمایل دختران به ازدواج مطرح نمودند.

طبق نتایج تحقیق، زنانگی بازمانده در بستر تحقیق، محصول تغییرات فرهنگی و اجتماعی است و نیاز به گذر از این شرایط و رسیدن به ثبات در ابعاد مختلف فرهنگی و تجمیع‌نگرشی چه از منظر فردی و چه از نگاه اجتماعی در زمینه ازدواج و تجرد و مسائل مرتبط به آن است. به‌نظر می‌رسد گذار از این شرایط و رسیدن به این مرحله که زنان و دختران بتوانند ازدواج را مانعی بر سر راه خود ندانند، نیازمند بسترسازی خانوادگی، فرهنگی و اجتماعی همسو با تمایلات نوپدید زنان در زمینه استقلال و توجه به بعد جسمانی آن در بحث فرزندآوری است. ما نیاز به همسویی فرهنگی با بازاندیشی نقش‌های جنسیتی در نگرش دختران داریم. به‌عبارتی

حمایت‌های اجتماعی به صورت امکان استقلال در عین تأهل و فرزندآوری و ایجاد بستر ازدواج مطلوب حتی در سنین بالا و تعریفی دوباره از سن مطلوب ازدواج می‌تواند در کاهش مجرد دختران و تشویق آنان به ازدواج موثر باشد.

به‌عنوان سخن پایانی، ضرورت دارد با توجه به افزایش مجرد در میان دختران، سیاست‌گذاری‌های اجتماعی به سمت و سوی موضوعات کلان، مثل مسکن و رفاه این گروه سوق داده شود. در سطح متوسط، تمرکز بر خانواده‌هایی که دختران با گروه سنی مذکور را دارند، برای برگزاری کلاس‌های آموزشی در آشنایی بیشتر با دغدغه‌های این گروه از فرزندان ضرورت دارد. علاوه بر این، برگزاری جلسات مشاوره برای این گروه از دختران، به‌ویژه کسانی که نیاز به این موضوع را مطرح می‌کنند، می‌تواند کمک‌کننده باشد. در سطح مفهومی و نظری نیز انجام پژوهش‌های بیشتر در این حوزه موضوعی و چگونگی تغییرات زنانگی در جامعه ایران پیشنهاد می‌گردد.

منابع

پوراسد شهرک، شکبیا و تقی‌زاده، زیبا (۱۴۰۲). افزایش مجرد در میان دختران ایرانی. *فرهنگ و ارتقاء سلامت*، ۷(۳): ۵۰۰-۵۰۲. <http://ijhp.ir/article-1-788-fa.html>

تنها، فاطمه و صادقی، رسول (۱۴۰۰). رابطه تحصیلات و ازدواج دختران در ایران در دوره زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۶: تحلیل ثانویه. *مطالعات راهبردی جوانان و ورزش*، ۲۲(۶۰): ۵۰۹-۵۲۸. <https://doi.org/10.22034/ssys.2022.2070.2476>

جعفریان، مجید (۱۴۰۱). تجربه اخلاقی دختران سن بالا از تجردی در مواجهه اجتماعی: یک مطالعه کیفی، *اخلاق پژوهی*، ۵(۳)، ۱۳۱-۱۰۵. <https://doi.org/10.22034/ethics.2023.50516.1572>

چابکی، ام‌البنین (۱۳۹۵). روایت دختران ۴۵ سال به بالای شهر تهران از علل مجرد قطعی، *مطالعات اجتماعی ایران*، ۱۰(۳-۲)، ۱۰۲-۱۲۳. http://www.jss-isa.ir/article_31592.html

حکمت‌نیا، مطهره و بهادری‌جهرمی، ثمینه (۱۳۹۵). بررسی نظریه مبادله و نقش آن در روابط درونی خانواده. *مطالعات علوم اجتماعی*، ۴(۲)، ۱۵۹-۱۶۶.

<http://www.uctjournals.com/farsi/archive/socials/1395/autumn/15.pdf>

دهقان‌حصار، مهناز، حاج‌حسینی، منصوره، غلامعلی‌لواسانی، مسعود، و حجازی‌موغاری، الهه (۱۴۰۱). تجردزیستی در دختران مجرد: مطالعه پدیدارشناختی چالش‌ها و راهبردها. *رویش روان‌شناسی*،

۱۱(۱۲)، ۱۳-۲۴. <http://frooyesh.ir/article-1-4102-fa.html>

رحیمی، ندا، قدرتی، حسین و قدرتی، شفیعه (۱۴۰۲). فهم تجربه زنان از ازدواج‌های زودهنگام: مطالعه‌ای در شهر تیتکانلو. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۸(۳۵)، ۵۷-۹۵.

<https://doi.org/10.22034/jpai.2023.1999279.1277>

رضانی، گل‌افروز، و قلناش، عباس (۱۳۹۵). تجربه زیسته دانشجویان دکتری دانشگاه کردستان در بازماندگی از ازدواج. *آموزش عالی ایران*، ۸(۴)، ۱۰۳-۱۲۸.

<http://ihej.ir/article-1-952-fa.html>

شرف‌الدین، سیدحسین (۱۳۹۸). تأملی بر موضوع تجرد زنان در ایران. *مطالعات اسلامی آسیب‌های*

اجتماعی، ۱(۲)، ۱-۲۲. https://issh.shahed.ac.ir/article_3691.html

شهریاری، مرضیه و مطیعی‌نبار، نجمه (۱۴۰۲). فهم پدیدارشناسانه تجارب زیسته جوانان مجرد از شیوه جدید دیدن و دیده شدن. *تغییرات اجتماعی - فرهنگی*، ۱۹(۳)، ۹۳-۱۱۵.

<https://doi.org/10.30495/jssc.2023.1952274.1979>

صباغچی، مرجان، عسکری‌ندوشن، عباس، و ترابی، فاطمه (۱۳۹۶). عوامل تعیین‌کننده نگرش به ازدواج و تشکیل خانواده در شهر یزد. *مطالعات جمعیتی*، ۳(۱)، ۱۳۱-۱۶۲.

https://jips.nipr.ac.ir/article_89816.html

طالب‌پور، اکبر و بیرانوند، معصومه (۱۴۰۲). مطالعه کیفی پیامدهای تجرد قطعی دختران. *مطالعات زن و*

خانواده، ۱۰(۱)، ۱۰-۳۵. <https://doi.org/10.22051/jwfs.2022.38040.2783>

عباسی شوازی، محمدجلال، و عسکری‌ندوشن، عباس. (۱۳۸۷). آرمان‌گرایی در توسعه و نگرش‌های مرتبط با خانواده در ایران (مطالعه‌ای موردی در شهر یزد). *نامه علوم اجتماعی*، ۱۶ (پیاپی ۳۴)،

۴۹-۷۲. <https://sid.ir/paper/2323/fa>

عسکری‌ندوشن، عباس، شمس قهفرخی، فریده و امامی، عادل (۱۴۰۰). تحلیل مشخصه‌های اقتصادی-اجتماعی جوانان مجرد در استان یزد. گزارش طرح پژوهشی، یزد، اداره کل ورزش و جوانان استان یزد.

<https://yazd.ac.ir/Upload/modules/files/documents/pages/offices/research/deputy/technology/sections/centers/welfare/14.pdf>

عسکری‌ندوشن، عباس، عباسی شوازی، محمدجلال، و پیری‌محمدی، مریم. (۱۳۹۵). سن ایده‌آل ازدواج و عوامل تعیین‌کننده‌ی آن در شهر یزد. *مطالعات راهبردی زنان*، ۱۹ (۷۳)، ۳۵-۶۳.

<https://doi.org/10.22095/jwss.2016.44383>

غیاثوند، احمد (۱۳۹۶). بررسی ارزش‌ها و نگرش‌های زنان در تهران، گزارش طرح پژوهشی، تهران، معاونت اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.

<https://ircud.ir/Media/PDF/1401/04/30/637940398240463233.pdf>

غیاثوند، احمد، و حاجیلو، زینب (۱۳۹۹). تجردزیستی جوانان: پانتومیم دختران مجرد در ایستار ازدواج.

فصلنامه علوم اجتماعی، ۲۷ (۸۸)، ۱۷۵-۲۱۵. <https://doi.org/10.22054/qjss.2020.47035.2157>

فلاح مین‌باشی، فاطمه، کاظمی، عباس و ترکمان، فرح (۱۴۰۰). از تنهازیستی تا تنها ماندن؛ مقایسه دو گروه از زنان مجرد تنها در تهران. *فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ۱۹ (۷۲)، ۸۷-۱۱۷.

https://www.jcsc.ir/article_249244.html

کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰). *عصر اطلاعات: قدرت هویت [جلد دوم]*. (ترجمه حسن چاوشیان). تهران: طرح نو.

کنوبلاخ، هوبرت (۱۳۹۰). *مبانی جامعه‌شناسی معرفت*. (ترجمه کرامت‌الله راسخ). تهران: نشر نی.

گافمن، اروینگ. (۱۳۸۶). *داغ‌ننگ، چاره‌اندیشی برای هویت ضایع شده*. (ترجمه مسعود کیانپور). تهران: نشر مرکز.

گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸) *تجدد و تشخیص*، (ترجمه ناصر موفقیان)، تهران، نشر نی.

مداحی، جواد، زارع، بیژن، سراج‌زاده، سیدحسین و حبیب‌پور گتایی، کرم (۱۴۰۰). مسئله تجرد: سوژه و زیست‌جهان نوپدید دختران شهر تهران. *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۱۲(۱)، ۷-۴۳.

<https://doi.org/10.22059/ijsp.2021.84965>

مدرسی‌یزدی، فائزه‌السادات، فرهمند، مهناز و افشانی، سیدعلیرضا (۱۳۹۵). بررسی انزوای اجتماعی دختران مجرد و عوامل فرهنگی - اجتماعی مؤثر بر آن (مطالعه دختران مجرد بالای ۳۰ سال شهر

یزد). *مسائل اجتماعی ایران*، ۸(۱)، ۱۲۱-۱۴۳. <https://doi.org/10.22059/ijsp.2021.84965>

مرکزآمار ایران (۱۳۹۵). گزیده نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵. در دسترس از:

<https://www.amar.org.ir>

مرکزآمار ایران (سال‌های مختلف). نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۹۵-۱۳۴۵. در

دسترس از: <https://www.amar.org.ir>

معمار، ثریا و یزدخواستی، بهجت. (۱۳۹۴). تجارب زیسته‌ی دختران شاغل ۳۰ تا ۴۹ سال از تجرد.

مسائل اجتماعی ایران، ۱۸(۶)، ۱۴۹-۱۷۲. <http://dx.doi.org/10.18869/acadpub.jspi.6.2.149>

نیکخواه، هدایت‌الله، فانی، مریم و اصغرپور ماسوله، احمدرضا (۱۳۹۶). سنجش نگرش دانشجویان نسبت به ازدواج و عوامل مؤثر در آن. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۸(۳)، ۹۹-۱۲۲.

<https://doi.org/10.22108/jas.2017.21711>

هولمز، مری (۱۳۸۹). *جنسیت در زندگی روزمره*، (ترجمه محمد مهدی لیبی)، تهران: نشر افکار.

Addie, E., & Brownlow, C. (2014). Deficit and asset identity constructions of single women without children living in Australia: An analysis of discourse. *Feminism and Psychology*, 24(4), 423-439. <https://doi.org/10.1177/0959353514539463>

- Apostolou, M., Papadopoulou, I., & Georgiadou, P. (2019). Are people single by choice? Involuntary singlehood in an evolutionary perspective. *Evolutionary Psychological Science*, 5(1), 98–103. <https://doi.org/10.1007/s40806-018-0169-1>
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice* (R. Nice, Trans.). Stanford University Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Çelik, K. (2018). Unmarried women with closed “windows of opportunity”: Professional women’s reasons for not getting married. *Women’s Studies International Forum*, 66, 48–55. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2017.11.012>
- Good, W. J. (1982). *The Family*, Pearson, (Second Edition).
- Hoem, J. M., Kostova, D., Jasilioniene, A., & Mureşan, C. (2009). Traces of the second demographic transition in four selected countries in central and eastern Europe: Union formation as a demographic manifestation. *Revue Européenne de Démographie [European Journal of Population]*, 25(3), 239–255. <https://doi.org/10.1007/s10680-009-9177-y>
- Krauss, S. (2005). Research paradigms and meaning making: A primer. *The Qualitative Report*, 10(4), 758-770. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2005.1831>
- Kyngäs, H., Mikkonen, K., & Kääriäinen, M. (2019). *The Application of Content Analysis in Nursing Science Research*. Springer.
- Lewis, S., Thomas, S. L., Blood, R. W., Castle, D. J., Hyde, J., & Komesaroff, P. A. (2011). How do obese individuals perceive and respond to the different types of obesity stigma that they encounter in their daily lives? A qualitative study. *Social Science and Medicine*, 73(9), 1349–1356. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2011.08.021>
- Næss, S., Blekesaune, M., & Jakobsson, N. (2015). Marital transitions and life satisfaction: Evidence from longitudinal data from Norway. *Acta Sociologica*, 58(1), 63–78. <https://doi.org/10.1177/0001699314563841>
- Ntoimo, L. F. C., & Isiugo-Abanihe, U. (2014). Determinants of Singlehood: a retrospective account by older single women in Lagos, Nigeria. *Etude de La Population Africaine [African Population Studies]*, 27(2), 386. <https://doi.org/10.11564/27-2-483>

- O'Brien, B. C., Harris, I. B., Beckman, T. J., Reed, D. A., & Cook, D. A. (2014). Standards for reporting qualitative research: A synthesis of recommendations. *Academic Medicine: Journal of the Association of American Medical Colleges*, 89(9), 1245–1251. <https://doi.org/10.1097/acm.0000000000000388>
- Ramsden, E. (2009). Confronting the stigma of eugenics: Genetics, demography and the problems of population. *Social Studies of Science*, 39(6), 853–884. <https://doi.org/10.1177/0306312709335406>
- Raymo, J. M., Uchikoshi, F., & Yoda, S. (2021). Marriage intentions, desires, and pathways to later and less marriage in Japan. *Demographic Research*, 44, 67–98. <https://doi.org/10.4054/demres.2021.44.3>
- Sultana, A., Zeeshan, M., & Ahmed, F. (2021). Dilemmas of singlehood in contemporary Pakistani culture: A qualitative study of unheard voices. *Pakistan Journal of Gender Studies*, 21(1), 1–18. <https://doi.org/10.46568/pjgs.v21i1.509>
- Trier-Bieniek, A. (2012). Framing the telephone interview as a participant-centred tool for qualitative research: a methodological discussion. *Qualitative Research*, 12(6), 630–644. <https://doi.org/10.1177/1468794112439005>
- Vaismoradi, M., & Snelgrove, S. (2019). Theme in Qualitative Content Analysis and Thematic Analysis. *Forum: Qualitative Social Research*, 20(3). <https://doi.org/10.17169/fqs-20.3.3376>